

1. Bock / Frederici Samuelis / Diss. De Notione
Immensitatis Dei amplificanda Com
templatione magnitudinis Mundi.
Regiomonti 1766. Autor G. C. Riccard.
2. Bode / Christophorus Augustus / Protevan,
gelium Genesios Cap: III vers: XV. Helm,
stad 1763.
3. Boekner / D. philip Adolph: / programma, de
Christo filio Domini, Halle 1765.
4. ——— programma, addita est illustratio
addita est illustratio Loci I Corinthe XV, vers, 51,
Halle 1766.
5. ——— programma in Commentationem ad
illustrationem Actorum Apostolorum, 1766.
6. Buehner / D. Andreæ Elie: / programma in
diem natalem Christi, Halle 1768.
7. Carrach / Joh. Tob: / programma paracliti
Appellatione Spiritui Sancto tributa,
Halle 1764.

DISSERTATIO THEOLOGICA
PRIOR
DE
VSV DOGMATICO
NOMINIS FILII DEI,

QVAM
SVB PRAESIDIO
D. GOTTH. TRAVG. ZACHARIAE
S. S. THEOL. PROFESS. P. O.
IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA

D. XXII. OCT. MDCCLXVIII.

PVBLICE TVEBITVR

RESPONDENS
IOANNES CHRISTIANVS DRECHSLER

S. S. THEOL. CVLTOR, SVERINENSIS.

GOTTINGAE
EX OFFICINA SCHVLZIANA, CVR. F. A. ROSENDVSCHE.

DISERTATIO THEOLOGICA
PRIORE
DE
VSV DOGMATICO
NOMINIS RILLI DEI

AV
D. GOTTL. TRAVO. ZACHARIAE
THEOL. PROFESS. P. O.
IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA
D. XXI. OCT. MDCCCLVIII.
PUBLICAE THESE
RESPONDENS
IOHANNES CHRISTIANVS DRECHSLER
PUB. LICIT. A. ROTENSTEIN.

GOTTINGAE
EXCVPTIO. ROTENSTEIN. A. ROTENSTEIN.

ILLVSTRISSIMO

DOMINO

GERLACO ADOLPHO

L. B. DE MÜNCHHAUSEN

DYNASTAEV STRAVSEVRTHI cet.

POTENTISSIMI MAGNAE BRITANNIAE REGIS ET
ELECTORIS BRVNSVICENSIS

STATVS PVBLICI IN TERRIS GERMANICIS
ADMINISTO SVMMO. cet. cet.

DOMINO SVO INDVLGENTISSIMO

DISPUTATIONEM HANC

PUBLICE DISCEPTANDAM

PRO COLLATIS IN SE BENEFICIIS

CUM SUBMISSA

SUI SVORVMQVE STUDIORVM COMMENDATIONE

EA, QVA PAR EST, REVERENTIA,

SACRAM ESSE VOLVIT

ILLVSTRISSIMI NOMINIS

DEVOTISSIMVS CVLTOR

IOANNES CHRISTIANVS DRECHSLER.

De nomine filii Dei post tot eruditas de nomine hoc commentationes disputare, & in primis de usu eius dogmatico differere, forte nonnullis operae vix pretium videbitur, qui, nullum, saltem exiguum, in dogmaticis usum illud habere, sibi persuadent. Id vero nondum adeo luculente esse demonstratum, ut nihil, quod contra dici possit, superesse, arbitror, quam Iob rem libertate inter eruditos concessa, de rebus saepius tractatis deus differendi, ut in praesenti mihi liceat. Sacras litteras ideo maxime interpretamur, ut in rerum divinarum noticia ex iis proficiamus, meritoque eo omnis dirigitur interpretatio, ubicunque fieri potest, ut, quid de diviniore doctrina ex ea discatur, inuestigetur, quam ob rem non de nomine tantum agam, sed & de usu eius dogmatico. Saepius enim de nomine plurimae erudite disputantur, multa etiam in libris doctrinalibus nonnulla, quam ex eo probantur, sed haud semper sollicitè satis inquiritur, quale pondus & momentum habere possint demonstrationes ex eo derivatae. Vix vero de usu rectum ferri poterit iudicium, nisi de nomine ipso ante agam, in primis quum eius de Christo usurpati in libris sacris sensus eruditorum inter se dissensu dubius sit redditus, saltem apud eos, qui auctoritate magis quam argumentis duci in iudiciis de rebus eiusmodi ferendis adhaerunt. Librorum vero sacrorum, in quibus

A

nomen

nomen illud *Christo* datur, ordinem invertere mihi liceat, ut a N. T. initium faciam, ad V. T. deinde progrediens, quod hac in causa naturalis ordo depolcere mihi videtur.

§. II.

Christum in N. T. appellatum primum videmus filium Dei per oracula caelitus demissa. Omnium enim primus nova illa laeta & optata de *Christo* ex *Maria* nascendo perferens nuntius eo vitur, eo quidem modo, ut, non ob regiam dignitatem ita eum vocari, facile appareat, quum vel ex miraculoso eius ortu, vel ex sublimioris naturae cum *Christo* homine coniunctione eius ratio ab angelo ipso reddatur. Id enim particula *dis* poscit LVC. I. 35. siue inferat aliquid ex praegressis, siue causam addat & illustrationem, ex quibus, quid sit verum, postea luculentius patebit. Quum deinde solemniter renunciatur *Christus* per vocem caelestem, occasione baptismi, idem repetitur nomen (MATTH. III. 17. MARC. I. 12. LVC. III. 22.) adiecta distinctione quadam per vocem *יהוה*, quae quidem per *אֱלֹהִים* verti solet, reuera autem non significat nisi unicum, in primis in hoc sermone, in quo amoris divini declaratio disertis verbis: *כֹּאֲשֶׁר הַפְּעַרְתִּי* additur. Non enim aliud ex *Hebraeorum* usu significant illa, nisi quem amo. In verbis igitur solennis huius renunciationis ipsis nihil est, quod ad manus *Christi* referat nomen hoc, quum omnia patris potius erga filium relationem exprimant, quod saltem, nisi verbis addatur, quod non comprehendunt, negari nequit. Declaratio vero ista non filio soli, sed ipsi audientibusque est data, verbis viroque modo intelligendis, nimirum vero simillime *כֹּאֲשֶׁר הַפְּעַרְתִּי יְהוָה*, quo factum, ut, historicorum sacrorum alter ad audientes directum sermonem sistat, reliqui ad *Christum* referant. Inter *Judaeos* vero frequens nominis huius de *Christo* usus non ex caelestibus his sermonibus originem duxit, tempore *Christi* aduentus iam notissimus, Vocem enim illam caelestem non audierant, neque fama ubique percrebuerat sermo angeli ad *Mariam* missi, vel caelitus demissa vox Dei ipsius loquentis. Vbiq̄ue vero *Messiam* nomine illo splendidissimo fuisse notum, integra *Iesu* loquitur historia. Nolo praeconium *Ioannis*

nis per vocem caelestem admodum commemorare IOH. I. 34. atque discipulos, qui *Iesum* primum adentes nomine hoc salutant IOH. I. 50. & in solemnioribus confessionibus suis id in primis asseuerant, sc. *Iesum esse Christum filiumque Dei*, esse persuasos MATTH. XVI. 16. IOH. VI. 69. *Ioannis* testimonis fortasse edoctos. At ipse etiam diabolus tentator hoc nomine tanquam notissimo utens silitur nobis MATTH. IV. 3. 6. nec non rudiores etiam ex plebe parum de *Christi* vera dignitate insituti filium Dei eum salutant MATTH. VIII. 29. MARC. III. 11. LUC. IV. 41. atque doctiores principesque populi id maximum esse, quod ipsis blasphemum videbatur, produunt, filium Dei se profiteri eum, qui *Christus* esse volebat, quum *Christum* hunc esse futurum omnes concederent MATTH. XXVI. 62. IOH. XIX. 7. Neque inter profanarum gentium homines nomen illud ignotum manserat, qui tanquam frequentato summae dignitatis, quae *Iesus* erat conspicuus, nomine eo utuntur MATTH. XXVII. 34. Sed ubique nota copiosius recensere inutile foret, ad rem ipsam potius venio, quid nomen hoc significauerit ex mente *Iudaeorum* non tantum, sed & *Christi* in primis atque diuinitus institutorum apostolorum, paucis inuestigaturus.

Merito illud praemitto, causam sine dubio fuisse grauem, quae communi consensu in eo conuerterint omnes, ut, quem *Christum* exspectauerint, non esse nisi filium Dei existimauerint. Fac enim, vlti loquendi multo generaliori, quam probari licet potuit, fuisse receptum, summam regum dignitatem nomine hoc exprimere, nondum id sequitur, neque probabile quidem est, reges, ubicunque nominandi fuere, promiscue etiam filiorum Dei nomine appellari potuisse, ut nullum inter regis filique Dei nomina discrimen sit obseruatum. *Dauidem* regem vocari, *Salomonem* eodem nomine distinguunt inuenies, at in vulgari sermone nunquam filium Dei *Dauidem*, filium Dei *Salomonem* vocatos audies, vel si narrari debet, regem aliquem esse creatum, stilo historico, nunquam dictum, inuenies, filium Dei eum esse creatum. In compellationibus regum alia nomina sunt frequentia, nunquam filii Dei nomen usurpatum videbis. Si iudici-

bus in rebelles pacisque publicae turbatores fuit animaduertendum, nuncquid putas, apud *Hebraeos* usu fuisse receptum, vt. ex iis exquiserent confessionem, se pro filiis Dei se gessisse, loco confessionis, regium se usurpasse dignitatem. Quod quidem mihi ab omni loquendi usu, non inter nos tantum, sed & inter *Hebraeos* abhorrire videtur. Poëtarum aliorumque stilo sublimiori vtentium est, reges nonnunc quam filios appellare Dei, sed poëtae plura audent, quae in vulgari sermone risum audientibus mouerent. Dices forte, in legibus etiam deorum nomen de magistratibus adhiberi, quod cum filiorum Dei nomine conueniat. Id vero facile largior, deorum nomen de magistratibus adhibitum conuenire penitus cum nomine filiorum Dei, & vtrumque nomen, אֱלֹהִים & בְּנֵי עֲלִיּוֹן es. LXXXII. 6. eodem modo alternare, quo alias אֱלֹהִים & אֱלֹהִים, בְּנֵי אֱלֹהִים & אֱלֹהִים. At memineris etiam, plura esse in legibus antiquioribus ex veteri consuetudine, versibus complectendi leges, retenta, quo locutiones & integrae leges proverbiorum naturam habentes sine dubio ipsis legibus *Mosaicis* antiquiores pertinent. Num itaque mirum videri potest, si in legibus voces poëtis in primis frequentes deprehendis, quas in historico stilo nunquam usurpatis inuenies. Sed de *Christo* in omnium ore versatur nomen filii Dei, non canentium modo, aut sublimi sermone dignitatem eius praedicantium, sed cuiuslibet etiam ex plebe hominis, qui nesciunt, nisi proprium esse hoc nomen *Christo* dudum ab omnibus expectato. Num probabile cuiquam videri potest, loco regii tituli tantum adhibitum fuisse hoc nomen, in primis quum, si regem eum proclamant, regisque instar honorant, non Dei filium, sed *Dauidis* eum compellent, atque *Christi* nomen regiam eius dignitatem clarius iam exprimat, nomini filii Dei saepius adhuc additum. Honos potius *Christi* peculiaris, neque cum regibus maximis communis nomine hoc ei attribui videtur, quum ipsi proprii nominis instar eo tempore usurparetur. Id simul manifestum esse existimo, & probatione non indigere, iam diu ante *Christi* tempora nomen filii Dei de eo fuisse usitatum, non ipsa *Christi* doctrina demum introductum, nisi mirum & inconueniens sit, nomen filii Dei de eo usitatum, antequam *Christus*

§. IIII.

Facile igitur conicere licet, nomen hoc alias in communi sermone hand frequentatum *Christo* tanquam ei peculiare dignitatis nomen ex vaticinio quodam V. T. in primis eo tempore illustri omnique consensu de *Messia* expectato intellecto originem suam habere. A vaticiniis enim illis notitia *Christi* omnis eiusque auida expectatio pendebat, & quicquid de eo hominum sermonibus celebratum, ex iis fuit haustum. Quod vero nullum esse potest aliud, nisi luculentissimum illud ex ps. II. 7. quod communi consensu de *Christo* tum temporis esse explicatum, ex ipsis N. T. libris patet. Alterum enim illud promissum diuitum *Dauidi* datum, non de *Christo* tantum, sed & de omnibus regibus ex familia *Dauidis* oriundis 2 SAM. VII. 14. & 1 CHRON. XVII. 13. in se aliquanto difficilior, vsui huius nominis occasionem vix præbuit, ex quo filium eum potius *Dauidis*, quam Dei appellauere, atque ex quo omnes potius reges *Dauidicos* filios Dei vocauissent, quam *Christum* solum, & multo adhuc minus *Nebucadnezari* verba DAN. III. 25. Ex poemate igitur originem quidem nomen hoc *Christi*, at vt proprium nomen *Christi*, non vt nomen communi loquendi vsu de regibus vsurpatum. Ex illustribus enim eiusmodi vaticiniis nomina præcipua diuini huius legati repetita inueniuntur, quum ipsum *Christi* nomen ex clarissimo *Danielis* vaticinio C. VIII. 24. 27. atque, quod *Christo* de se ipso loquenti frequens est, filii hominis ex DAN. VII. 13. deriuandum sit. Quum autem de *Christo* in psalmo isto tam nomen filii Dei, quam nomen Δ sine adiecto Dei nomine, adhibeatur, ex eo etiam ratio reddenda videtur, cur *Christus* modo filium Dei, modo filium se appellauerit, eodem sine dubio nomine vsus, quod psalmus habet in dialecto *Chaldaica* frequentiori. Iure igitur ex eo colligimus, inter illustrissima de *Christo* vaticinia eo tempore hunc psalmum esse relatum.

§. V.

De eo igitur ante omnia sollicitos nos esse oportet, vt inuestigemus, quo sensu acceptum sit illud nomen in sermonibus *Christi* scriptisque & sermonibus apostolorum, antequam de significato eius in

V. T. quaeramus. Facile itaque largior, a pluribus aduersariis *Christi*, & maxime ab hominibus rudibus non ubique recte esse intellectum nomen illud, quum frequens adeo illud factum fuerit, ut quisque proprii nominis instar eo usus sit, quo fieri plerumque solet, ut rudiores in primis eiusmodi utantur nominibus, parum curantes, unde originem duxerint, vel quid iis significet. In sermonibus igitur plerorumque *Iudaeorum* idem sine dubio valuit, quod nomen *Christi*, qui, si *Iesum* filium Dei vocarunt, indicare noluerunt, nisi pro *Messia* promisso se eum agnoscere, de sublimiori eius dignitate haud edocti, eamque parum curantes. Lvc. IV. 41. Ex horum vero hominum usu nunquam vera nominis alicuius, quale hoc est, origo & significatio secure colligi potest. Sed negari etiam nequit, apud plures, prudentiores doctioresque in primis, inter *Iudaeos* maioris habitum esse nomen hoc, neque pro nomine idem valente ac *Christi* nomen esse agnitum. Recte enim hoc probatur 1) ex 104. V. 15. ex quo loco iure colligimus, filium Dei se vocare, eo sensu, quo *Messias* esse debuit filius Dei, idem ipsis visum esse, ac Deo aequalem se facere, ideoque in eo, qui non vere sit *Messias*, inter blasphemias mortis supplicio dignas relatum. Non enim in eo putant, blasphemiam atque ad honorem diuinum adspirationem inueniri, si *Christum* se dicat, sed si Deum patrem suum vocet. Nec est, cur is, qui, *Messiam* tantum se esse, gloriatur, Deo aequalem se facere credatur, nisi dignitas aliqua interna nomine filii Dei expressa ad inanus hoc splendidissimum accedat. Neque Deum patrem suum agnoscere, seque filium eius praedicare quocumque sensu inter sermones blasphemos, quibus Deo se aliquis aequalem faciat, referri poterat, nisi se ipsos summosque viros inter maiores suos pro blasphemis ad diuinum honorem adspirantibus agnoscere voluissent. Dices forte, haud quidem id reprehendisse *Iudaeos*, atque pro blasphemia habuisse, quod Deum patrem suum, sed quod *πατέρα ἰδίου* vocauerit. At *Christus* ipse Deum non *πατέρα ἰδίου* appellauerat, sed tantum verbis *ὁ πατήρ μου* usus erat. Nisi igitur sine causa, malitiose eos verba *Christi* mutasse, pessillimare velis, in sermonibus eorum *πατέρα ἰδίου* non est nisi *πατέρα αὐτου*, quod cum sermone *Christi*: *Ὁ πατήρ μου* &c. conuenit. Ergo non additum

additum hoc ^{id est} blasphemum ipsis videbatur, sed quod eo sensu patrem suum pronuntiabat Deum, quo *Messias* filius Dei esse credebatur. Non igitur idem tantum valebat his aduersariis *Christi*, quod *Christi* nomen, sed sine dubio maius aliquid exprimebat. 2) Eadem ratio est loci ex *IOH. X. 31-39*. Blasphemiae enim reus hic iudicatur *Christus*, quod filium Dei se dixerat, non quod se verum *Messiam* diserte latis professus erat *v. 37*. quia se filium Dei dicere idem videbatur audientibus, ac se ipsum Deum facere *v. 33*. Quod idem demonstrat, ac locus ante allegatus, inuenisse aliquid aduersarios in nomine filii Dei, de *Messia* usurpato, quod ad dignitatem diuinæ plane æqualem eum extollat. 3) Neque minus habet momentum causa condemnationis *Christi* ad mortis ferendum supplicium ab iniustis iudicibus eius allegata. Quum enim nullo capitali crimine accusare eum possent, propriam ei confessionem aduratione quadam, cui legis causa (*LEV. V. 5.*) non poterat non respondere, extorquent, *Christum* se esse, quem filium esse Dei summi, omnes sciant. Quod quum adfirmaret, atrocissimam sibi videri blasphemiam declarat pontifex, & non maximum solum testatur horrorem dilacerans vestes, sed & causas abundantes se inuenisse, ad supplicium mortis eum condemnandi, opinatur. *Christum* vero se profiteri, nisi simul honorem diuinum hac professione sibi arrogasset, tanta esse non poterat blasphemia, neque leges *Mosaicæ* de blasphemo mortis reo, ad quas prouocant, quum capitali crimine eum in foro *Pilati* postularent, ad vanam impostoris gloriationem, se esse a Deo promissum *Messiam*, extendi poterant *IOH. XVIII. 7*. Nisi itaque existimassent, modo excellentiori, quo nemo hominum filii Dei dignitatem arrogare sibi possit, eum, qui *Messias* esse debeat, filium esse Dei, accusatio ista grauiorque huius confessionis detestatio inanis fuisset. Etsi vero de notionis eius modi sublimioris veritate horum hominum testimonia parum probare possint, id saltem recte ex iis colligi potest, quid eo tempore, quo *Iesus* ipse inter homines docuit, filiumque Dei sæpissime se esse professus, nomine hoc sit intellectum, atque difficultati alicui occurrere, quae contra argumenta certiora ex *Christi* apostolorumque sermonibus ipsis repetita moueri posset, de qua infra dicendi locus erit.

§. VI.

Ad haec itaque ut accedam, eum quidem ordinem obleruabo, ut quid de notione filii Dei ex epistola ad *Hebraeos* colligi possit, prius explicem, atque tum reliqua ex N. T. addam, quae illustrare eam possunt. Insignis enim in hoc argumento usus esse priora epistolae ad *Hebraeos* capita, arbitror, quum in iis nomine hoc ut lucuento summae excellentiae *Christi*, qua vel praestantissimos Dei legatos longissime superet, argumento utatur *Paulus*. Id enim agit, ut religionis *Christianae* praestantiam ex diuini in ea introducenda internuntii excellentia demonstret, atque, quum veteris oeconomiae temporibus Deus angelis hominibusque ut internuntii usus sit, angelos quam maxime dignitate antecellere *Christum*, C. I. hominesque omnes Deum inter & *Israëlitas* mediatores, *Mosem* in primis C. III & sacerdotes V. T. omnes C. VII. & sequentibus, comprobet. Vbiq; vero id inter alia maxime urget, hos non fuisse nisi Dei amantissimos ac seruos, *Christum* vero ipsum esse filium Dei. Ad hunc finem *Pauli* argumenta hic tendere cuncta, interpretes concedunt omnes, etsi in explicanda vi argumenti ex nomine filii Dei repetiti dissentiant, atque nomen ipsum varie explicant. Summam *Christo* excellentiam nomine filii Dei tribui debere, generalis etiam argumenti *Paulini* consideratio docet, eiusdemque nominis crebrior in qualibet comparatione repetitio. Angelis omnibus est praestantior, eo quod filius Dei est C. I. 4-6. *Mos*, Dei seruo, opponitur ipse filius C. III. 5. 6. sacerdotibus omnibus, meritis hominibus, ut filius Dei ipse C. V. 5. VII. 28. homo factus, ut pati posset, etsi filius esset C. V. 1. & passione ad sacerdotii munus initiatus C. VII. 28. Quorsum tendat demonstratio *Pauli*, *Mosem* & sacerdotes omnes a *Christo* longissime superari, facile cognoscitur. Nimirum ut appareat, oeconomiae veteris ministros longe fuisse inferiores internuntio diuino in nouo foedere sanciendo, longe igitur *Mosaicam* religionem praestantiorem esse *Christianam*. Sed quo spectet demonstratio praestantiae *Christi*, qua omnes superet angelos, difficilius videtur. Quum vero totius orationis vis eo tendat, ut quauis ratione superiorem esse *Christianam* religionem *Sinaiticam* quam euidentissime appareat, id satis certum esse existimo, angelorum etiam non nisi ob

solemnem

solemnem legislationem in monte *Sinai* mentionem fecisse *Paulum*. Finita ideo demonstratione praestantiae *Christi*, qua vincat angelos, ipse comparat λόγον δι' ἀγγέλων λαληθέντα & λαληθέντα διὰ τοῦ κυρίου C. II. 1-4. legem in monte *Sinai* datam & doctrinam per *Christum* publicatam. Non quidem ignoro, *Mosis* de angelorum circa legem in *Sinai* monte latam ministeriis altum silentium plures mouere interpretes, vt vel alios sermones diuinos, non legem *Sinaiticam*, per λόγον intelligant, vel consuetum nominis angelorum significatum deserant, atque vel homines, vel alias res nomine angelorum improprie nonnunquam vocatas intelligant. Illud vero merito vt a fine *Pauli* abhorrens reiecitur, quum de religione in *Sinai* fundata, de eadem, cuius mediator fuerat *Moses*, qua sacerdotes ex *Leuitica* tribu erant ordinati, sola disserat *Paulus*, nihilque sermones diuini ad patriarchas per angelos perlati ad rem faciant. Sed si integram *Pauli* demonstrationem, quam C. I. continet, & ex qua comparatio illa C. II. 1-4. deriuatur, considero, neque id a me impetrare possum, vt per angelos vel homines vel tempestates improprie sic dictas intelligam. Quod vt, quanta fieri potest, breuitate confirmem, atque simul propositi mei, non de angelis, sed de filii Dei nomine, agendi memor maneam, viamque facilius pandam, argumenti *Paulini* veram vim & pondus perspicendi, liceat integrum primam epistolae ad *Hebraeos* caput liberiori circumscribere paraphrasi, breuissimis, vbi opus fuerit, adiectis adnotationibus.

§. VII.

Quam illustri modo distinxerit Deus sanctissimam religionem *Christi*. I. *Christianam* a pristina *Mosaica*, facile animaduertetis, si ingentem internuntii, quo in illa fundanda vsus est Deus, praestantiam, qua longissime omnes voluntatis diuinae interpretes sub veteri oeconomia superat, attenderitis. Quancumque enim fuerint prophetae, per quos sub pristina illa oeconomia frequentissime mandata sua ad *Israëlitas*, maiores nostros, perferri curauit, multo tamen omni modo maior & excellentior est *Christus*, interpretis voluntatis diuinae in nouae vltimaeque oeconomiae diuinae auspiciis ad nos missus, quo in religione *Christiana*

B

- fi*iana introducenda internuntio vsus est Deus. Eum enim in hoc ve-
- v. II. neramur, a) qui ipse est *filius Dei*, b) eum, quem Deus, perfecto munere in terra, rerum omnium, quotquot sunt, regem dominumque constituit, idque ideo, quia ipse est rerum vniuersarum conditor
- v. III. atque creator, c) eum, in quo ipsa quasi summa gloria diuina resplenduit, nobisque luce oculos feriente apparuit, in quo Deum tanquam visibili imagine expressum ipsum vidimus, qui res omnes, quotquot sunt, diuina virtute conseruat, nutuque suo & mandato potentissimo sustentat, quique hanc ipsam ob causam, perfecto magno illo opere, cuius perficiendi causa aduenerat, oblato nimirum ob expianda peccata nostra sacrificio, quod ipse factus est pro nobis, caelum intrauit, sedemque perpetuam in ipso throno Dei glorioso occupauit, eodem
- v. IV. quod Deus ipse, cultu honorandus adorandusque. Huic eius gloriae atque dignitati comparetis velim vel ipsam angelorum, quos merito praesantissimos Dei ad homines legatos esse existimatis, quorum praesentia maximopere religionis pristinae vestrae initiationem esse honoratam putatis (1), praesantiam & dignitatem. Tanto excellentior certe angelis ipsis est legatus noster diuinus ad nouae oeconomiae diuinae religionisque nostrae initiationem missus, quanto nomen illud
- v. V. filii Dei est illustrius nomine angelorum. Quum enim regem eum solemnino alloquio designat, quod nulli angelorum pari modo dicere potest, quasi summi imperij, quod ei tradit, causam praenitit: *Filius meus es tu, quem ipse adhuc genero.* Quod igitur alio loco de cunctis

(1) Negari hic sensus *Pauli* vix potest, si C. I. comenire debet cum admonitione ex eo C. II. 2 deriuata, quam ob rem etiam C. II. 2. non magis angelos improprie vocatos intelligere possum, quam hoc loco & C. I. 14. Quum enim negare potuisset *Paulus*, adfuisse angelos in monte *Sinai*, atque improprie tantum ita dictos angelos intelligendos esse, docere, id diserte non solum non negat, sed & pluribus argumentis demonstrat, veris etiam angelis *Christum* esse maiorem, atque ex eo concludit, grauius igitur esse, a doctrina per *Christum* publicata deficere, quam a lege *Mosaica* per angelos publicata. Qui quidem alii angeli esse non possunt, quam quos *Christo* esse inferiores, ante probauerat *Paulus*. Recensere vero secutus sit inter omnes fere tunc temporis receptam opinionem, nostrum non est decidere, qui de nomine filii Dei tantum disputamus.

cunctis *Davidis* in regno successoribus ad maximum usque hunc perpetuo regnaturum regem declarat, de eo, summo omnium rerum domino, sensu excellentissimo valet: Ego ipse sum pater, & ipse filius est meus. Admiremini igitur hunc diuinum internuntium filium Dei, atque eundem conspiciatis omnibus rebus ipsisque angelis imperantem. Quum enim alio loco hunc omnium filiorum Dei praestantissimum maximumque, & vt humano more loquar, primogenitum regem in mundum introductum regiumque imperium suum aggredientem sislit, ipsos prouocat angelos, vt imperio eius se submittant, atque adorationis cultu ministrorum instar eum venerentur, quem omnium rerum regem dominumque constituit (2). Quid enim sunt angeli ipsa natura & destinatione sua, nisi ministri Dei? Si ventis angelorum instar, fulguribusque vt ministris vt dicitur, quid est luculentius, quam non esse angelos nisi ministros throno diuino adstantes ac iussa eius expectantes & exsequentes? (3). His vero, inquam, comparetis filium Dei, non adstantem & ministrantem ad thronum Dei, sed ipsum sedentem & imperantem in glorioso folio Deum solum imperantem decete. Audiatis iterum sacrum diuinumque poetam: Regius tuus thronus, o Deus, est sempiternus. Sceptum regiminis tenes, quod est rectissimum, iustitiae patronus, iniustitiae cuiusuis aduersarius

v. VI.

v. VII.

v. VIII.

v. IX.

(2) Psalmum hunc XCVII. aliis de regni gloriosi *Christi* aduentu vaticiniis simillimum non de vniuersali Dei in orbe terrarum imperio, sed de introductione regni *Christi* agere, nos promissus regis huius cultus in oris maritimis, nec non simulacrorum cultus ingens ruina inter alia dubitare non sinit. Vberior eius demonstratio ad argumentum nostrum non pertinet. Tonante quasi caeli voce proclamatur, regem hunc iustissimum imperare, atque, quicquid terram caelumque incolit, excitatur ad cultum regis huius venerandum.

(3) Id quidem manifestum est, p. s. CIV. 4. angelos ipsos non ventis & fulguribus, sed ventos & fulgura angelis comparari, hisque Deum vt dici, sicut angelis, ministris suis, vtitur. At nihilo minus egregia est demonstratio *Pauli*, non aliam subesse nomini angelorum notionem nisi ministrorum, quum מלאכים & משרתים sint nomina se inuicem explicantia, hanc angelorum officium & natura ex vtriusque nominis collatione constet. Potuisset eodem modo ex p. s. CIII. 20, 21, argumentari.

- nerfarius. Regno igitur tuo iam te, o Deus, solemniter quasi desponsat Deus tuus, tibi que sponso cum ingenti amicorum comitatu laetum conuiuium parat, largiori te suaueolentis olei infusione a reliquis omnibus distinguit, sponsumque regium declarat (4). Sed omnium, dico, rerum regem eum constituit, eo quod ipse omnium rerum auctor est atque creator, quippe cuius solius est, omnibus imperare, quod psalmorum alio loco docetur, quo Deum alloquitur poeta ipsum immutabilem, suoque iussu caelum & terram mutantem: Tu quidem ipse, o Iehoua, terram fundasti, tuaque virtus caelos parauit, qui, caelis mutatis locoque suo motis nihilo minus ipse permanes idem.
- v. XI. Inflat enim tempus, quo vestis instar antiquae caeli deponetur, quo tu, inquam, ipse quasi stolam antiquitate attritam conuolues eos, quoque tuo iussu innouabuntur. Omnibus interim mutatis, tu semper es manesque idem, neque tuae aetatis vnquam imminet finis (5). Et cuiusnam denique angelorum id vnquam concessit, vt honore diuino fruatur? Quid vero aliud concedunt verba, quibus filium alloquens introducit: Iuxta me in throno sede, in quo ipse vt Deus color &
- v. XIV. adoror, donec imperio tuo rebelles cunctos subiecero. Angeli contra quid sunt, nisi spiritus ad ministrandum Deo & Christo destinati, quibus vitur rex ille gloriose imperans ob subditorum salutem, tanquam ministris legatisque suis, vbicunque voluerit (6)?

§. VIII.

(4) Luculenta rs. XLV. habet indicia, de regno Christi eiusque in regnum promissum introductione, quae more orientalibus consuetudo nuptiis comparatur, cani, quod, quum ad argumentum meum non spectet, apud alios legendum relinquo.

(5) Equidem haud existimo, agere r s. CII. de Christo, quod ob usum huius loci in demonstratione Pauli defendi opus non est, qui ex eo tantum probat, imperium illud in omnes res creatas ei conuenire posse, eo quod ipse sit rerum omnium creator v. 2. ἐν ἑθνε κληρονόμον πάντων. δι' οὗ καὶ τοὺς ἀέραις ἐπέμωσεν. Solius igitur creatoris esse, caelis & terrae imperare, probat, ipsum ideo hoc imperium Christi vniuersale, eum caeli terraeque conditorem esse, monstrare.

(6) Quod alio V. T. loco non probat Paulus, quum repetat modo, quae iam ante ex r s. CIV. 4. probauerat.

§. VIII.

Propius accedo ad illustrandum nomen filii Dei, atque
1) illud quidem inter diuinas *Christi* praerogatiuas referri, iam ex
praegressis constat. Triplex enim est praeslantia eius, quam tribus
demonstrationis partibus confirmat *Paulus*, prima, quae reliquis fun-
damenti loco praemittitur, quod sit filius Dei, altera, quod iure crea-
toris omnibus rebus imperet, vel vt hominum mediator etiam tam v-
niuersale tamque absolutum imperium gerat, quale is solus, qui re-
rum omnium est creator, gerere potest, & tertia, quod eodem adfi-
ciatur cultu, quo Deus ipse colitur, post perfectum opus mediatoris
noui foederis diuini in terra. Iure creatoris imperare, diuinumque ad-
orationis cultum accipere, absque omni controuersia est diuinum. Qui-
bus si tertia additur praeslantia, ipsi cum nemine, neque praeslantissi-
mis angelis, communis, quid colligis inde, nisi diuinum aliquid esse,
filium Dei esse? nullius igitur esse hominis angeline, eo sensu filium
se Dei praedicare, quo *Christus* ita vocatur. Ex quo porro iam gene-
ralia illa sequuntur, nihil esse posse a sine *Pauli* abhorrens, *Christum*
a diuina sua gloria describere hoc nomine, si per caput integrum re-
liquum praeslantiam eius ex mere diuinis praerogatiuis deriuat, quae-
cunque demum argumentationis totius *Paulinae* sit ratio, non igitur
opus esse ob integram *Pauli* demonstrationem, vt dignitas filii Dei ad
munus solum legati diuini, vel ad regiam dignitatem solam, quate-
nus humanae eius naturae est data, referatur. Si enim vbique ex
praerogatiuis diuinis *Christo* quidem homini datis, at eo quod ipse sit
omnium rerum creator, argumentari potuit *Paulus*, quid impediatur,
quo minus & hic ex iisdem argumentetur, non videatur. Quod eo ma-
gis illustratur, si solertius ad nexum archifilium attendimus: *θεοῦ &*
κληρονομίου πάντων, qui omnibus rebus imperat, eo quod est filius,
qui est filius aeternus ex ps. II. 7. ideoque maximus etiam filius Dei
inter omnes in throno *Dauidis* succedentes reges, & primogenitus
quasi, nec non, qui imperat omnibus, eo quod ipse est creator,
& in throno Dei sedet, eo quod in ipso resplendet ipsa gloria diuina,
& cuncta nutu suo conseruat & gubernat, quocum deinde conferri
meretur

meretur nexus psalmi ipsius, in quo vniuersale imperium pollicetur ei Deus, eo quod ipse sit filius Dei, de quo deinde plura.

2) Non de diuina vtriusque religionis, *Iudaicae & Christianae*, origine esse sermo *Paulo* potest, vtrique nimirum communi, quam ob rem ex legatorum diuinorum, quibus in publicanda vtraque usus est, discrimine solo praestantiam *Christianae* prae *Iudaica* colligit. *Christus* igitur certe praestantior fuit legatus diuinus angelis cunctis & *Mose*, Dei in V. T. legatis & internuntis. Certe itaque omnia ad demonstrationem, *Messiam*, quem *Iesum* esse *Hebraei* fatebantur, excellentiorem esse angelis & *Mose*, redeunt, quod quidem primum eo probatur, quod sit filius Dei. Atque si id probat, ipsam *Messiae* personam multo esse illustriorem angelorum *Mosis*que personis, eum maiorem praestantioremque esse legatum diuinum, probatum dedit, hinc si ex gloria diuina huius personae argumentatur, id est, si a diuina natura eum filium Dei nominat. Neque aliquid remanet difficultatis in ipso argumento, eo praestantiorem religionem ipsam a Deo declarari, quo illustrior sit persona illius, quo ad homines legato & internuntio vtatur in ea introducenda. Fac vero, ad solam humanam naturam referri hoc nomen in demonstratione *Paulina*, vel, seposito omni respectu ad diuinam *Christi* gloriam, eum, quatenus est *Messias*, vocari filium Dei, nisi ad humanae ipsius naturae originem miraculosam referri debeat, quod hoc loco hucusque interpretibus paucis in mentem venit, vel integrum *Messiae* munus nomine filii Dei ei tribuitur, ita vt *Christi* & filii Dei nomina penitus idem valeant, vel in primis, *Christum* regem esse constitutum, eo exprimitur. De quo quidem, qui huic sententiae adstipulantur, mentem suam disertè non semper explicant. Si *Christi* filiique Dei nomina plane idem valent, *Christum*, quem *Iesum* esse supponit, angelis esse praestantiorem, reuincit eo, quod sit *Christus*. Vel itaque *Hebraei* ob dubia oborta erat demonstrandum, *Iesum* esse *Christum*, vel *Christum* angelis esse maiorem. Si prius, *Paulus* diceret: Dubitatis, *Iesum* esse promissum *Messiam*, sed male dubitatis. Idem enim, qui *Messias* vocatur, in V. T. filius Dei vocatur. Sitne in hac responsione aliquid ad rem pertinens, lectoribus relinquo iudicandum. Si posterior,

posterior, ita argumentatur: Dubitatis, *Christum* esse angelis maiorem, maleque dubitatis. Vocatur enim filius Dei, hoc est, nomen *Christi* gerit. Forte dicis, honoris saltem signum esse praecipuum hoc nomen, ideoque, quam excellens dignitas sit illius, qui *Messiae* munus gerit, demonstrare. At vereor, quo minus divina ex humanis metiaris, atque titulis meris ob honorem augendum ornare legatos suos Deum existimes, eodem, quo inter homines fieri solet, modo. Addidisset enim muneri *Messiae* ex mente *Pauli* nomen aliquod splendidius visum nihil aliud exprimens quam nomine ipso *Messiae* expressum. Et si vero plura eiusdem dignitatis esse possint nomina, recta maioris dignitatis demonstratio ex altero tamen nomine repeti non potest, nisi maioris aliquid in re ipsa exprimat nomen. Nullam igitur vim habet argumentatio *Pauli*, si plane idem valeat nomen filii Dei ac nomen *Messiae*.

3) Fac igitur, regiae dignitatis nomen hoc esse, seu docere filii Dei nomen, splendidum regem esse *Messiam*, pari igitur sensu de *Christo* illud adhiberi, quo de regibus V. T. etiam illud cum sermone *Pauli* argumento & sine vix conciliari posse, in promptu est. Sequentia tantum observare liceat: a) Nominis filii Dei non angelis tantum, sed & prophetis omnibus V. T. v. i. in primis *Mose* C. III. 5. 6. opponitur *Christus*. At quum eodem sensu nomen hoc tunc de *Christo* adhibeatur, quo de *Dauid*, *Salomone* aliisque regibus, nescio, cur *Moses* filius Dei non aequè vocari mereatur, ac *Dauid*, nisi quod regis titulo caruit, etsi regis divinitus constituti in eodem populo inra exercuerit & officia administraverit. Neque *Dauid* ex numero prophetarum V. T. excludi potest, quibus omnibus *Christus* nomine filii Dei esse praestantior dicitur, & nihilo minus *Dauid* eodem sensu est filius Dei, quo *Christus*, si nomine hoc nihil exprimitur aliud nisi regiam munus. b) Id quaerere, sintne angeli ideo regibus inter homines inferiores, quia hi nomine filiorum Dei condecorantur. Quod si non est, nihil ex nomine filii Dei idem valente ac regis nomen, de praestantia *Christi*, qua angelos superet, sequi potest, at qua ratione illud possit probari, reges hoc titulo praestantissimis angelis esse superiores, me non perspicere, ingenuè fateor. c) Apertum est, filium Dei

Dei opponi reliquis omnibus, vt ministris Dei. Ita enim *ἰσὺς & ἁγιοὶ* C. I. ita etiam *ἰσὺς & θεράπων* C. III. 5. 6. opponuntur. Num igitur reges non aequae sunt ministri Dei ipso munere suo, ac *Mose* & angeli? ROM. XIII. 4. 6. Nonne iidem *Dauid* & *Salomo*, qui ob regiam suam dignitatem filii Dei vocantur, ob eandem saepius ferui & ministri Dei appellantur? Nonne ipse *Christus* in V. T. etiam quae rex diuinitus constitutus, seruus Dei appellatur? Qua ratione igitur nominum horum oppositio sibi constare, & ex ea aliqua *Christi* praestantiae angelis & *Mose* praestantia colligi potest? d) Ex summo *Christi* imperio, hinc ex regia eius dignitate nouum deinde argumentum praestantiae *Christi* repetit *Paulus*, atque quum satis clare hoc praestantiae argumentum ab illo distinguat, et si certe rationem tam amplae potestatis ex dignitate filii Dei reddat (quam ipsam vero ob causam dignitatis haec non titulo mero, vel ipsa regiae potestatis notione absolui potest): iure colligo filii Dei dignitatem aliud quid exprimere, quam meram regiam dignitatem. Alias enim *Paulus* primum ex regis titulo, & deinde ex regio imperio ipso argumentaretur, quod quidem oratorum nonnullorum, qui ex certis locis communibus argumenta cumulant, vel Systematicorum nonnullorum, qui primum semper argumentum ex nominibus rerum quaerunt, consuetudini similis videtur, quam *τὸ πρῶτον πείθεισός* reliquo *Paulino*.

4) Liceat igitur ex omnibus concludere, *Christum* quidem a *Paulo* considerari, vt *Messiam* humana etiam indutum natura, atque in eadem in terra degentem & mandata diuina perferentem, ea igitur ratione, qua cum *Mose*, interprete Dei ad *Israelitas* in institutione oeconomiae veteris, non cum Deo ipso leges in monte *Sinai* ferente, comparari potest, atque id demonstrari, non obstante humillima, qua in terra apparuit, forma, quae in primis *Iudaeos* nil nisi splendida & magna expectantes offendere solebat, *Mosem* reliquosque legatos diuinos longissime superare, eo quod diuina fulgeat filii Dei gloria & dignitate. *Christi* igitur, quae diuina ad homines legati, praestantia certe describitur, at ex personae ipsius excellentia, per quam sine dubio ipsum legati diuini munus solemnius splendidiusque est redditum. Quam ob rem nihilo minus nomen ipsum tantum

ad

ad diuina est referendum, atque si absurdi nihil habet, doctorem in munere docendi constitutum inter alia a regia quoque stirpe laudare & commendare, multo minus id difficultatem habere potest, si a natura sua excellentissima commendatur legatus diuinus ad introducendam religionem *Christianam*, quae non honori tantum ipsi est, sed & virtutes, quas regia stirps nulla concedere potest, summo huic hominum doctori attribuit.

§. VIII.

De oraculo diuino ex *rs. II. 7.* allegato dicitur deinde, de altero vero ex *2. SAM. VII. 14.* quaeri adhuc solet, quomodo ad diuinam *Christi* dignitatem pertinere possit, quod intactum relinquere nequeo, quum integra argumentorum vis infringi & labefactari vnico hoc loco videatur. Vaticinium hoc ingentis fuisse ab initio celebritatis, atque inter maxime notabilia tempore *V. T.* data relatum, crebrior foederis huius cum *Dauid*e sanciti eique promissi throni regii perpetui commemoratio credere nos iubet. Duplicis enim promissi similis argumenti, quod ex plurium locorum collatione colligunt nonnulli interpretes, idoneam nullam inuenio rationem. Sanctissimum ergo illud Dei cum *Dauid*e foedus, quod quam solemnissime sanxisse atque iure etiam iurando confirmasse dicitur *rs. LXXXIX. 4. 5. 34. 35. 36. CXXXII. 2. II. IES. LV. 3.* cuius maximum promissum fuit perpetua stirpis *Dauidicae* in regio imperio continuatio, quod quidem sine dubio in *Christo* demum est impletum, in eo continetur. Maximus igitur perpetuusque rex iste, qui, quod ex regia *Dauidis* fuit stirpe, etli eius imperium longe fuerit excellentioris generis, *Dauidi* & successoribus eius vltimus denique in regio throno datur successor, eo promittitur. Coniungitur cum praecipuo hoc promisso alterum illud, quod breuius traditur, de *Salomone*, proximo eius successore, qui templum aedificare debeat *Iebouae*, quod quidem, quum *Hierosolymis* regiam suam sedem haberet domus *Dauidis*, sedemque perpetuam eadem in vrbe Deus sibi figeret, pignus quasi erat promissi illius maioris certo implendi. Idem saepius in libris sacris commemoratur vaticinium, etli non verbis iisdem, modo templi a *Salomone* aedificandi occasione a *Da-*

C

uide

vide 1 CHRON. XXII 7. sqq. a Salomone 1. REG. VIII. 23. seqq. 2 CHRON. VI. 4. 15. seqq. 42. & a Deo ipso 2 CHRON. VII. 16. seqq. qua occasione maius illud promissum post impletum vel mox implendum alterum illud de templi aedificatione semper repetitur, modo occasione continuatae vel continuandae domus *Dauidicae* in throno regio vel conseruandae regiae eius sedis vrbisque *Hierosolymae* 1. REG. XI. 36. 2. REG. VIII. 19. ES. LXXXIX. CXXXII. 2. REG. XIX. 34. XX. 5. 6. IES. LV. 3. IER. XXXIII. 14-22. Mirum igitur non est, si variis locis, quibus ad idem respicitur vaticinium diuinum, non iisdem commemoratur verbis, atque quum templi caussa inprimis 2 SAM. VII. 12. seqq. allegatur, contractius videtur exhiberi. Nulla enim iuris inrandi diuini firmentio, neque solemnis foederis instar proponitur, *Salomo* etiam expressse inter plures *Dauidis* filios non nominatur, quod nihilo fecius factum esse, merito ex 1 CHRON. XXII. XXVIII. colligimus, nisi novam postea *Dauidi* factam visionem diuinam, quae nullum in libris sacris habet vestigium, fingere velis. Id vero ex ipsis verbis iam satis intelligi potest, Deum, si patrem se polliceatur ipsi *Salomoni*, id in primis promittere, se singulari familiae eius protectione perpetuo hanc velle conseruare, eamque in throno regio ad extrema vsque tempora stabilire, quod tam praegressa quam consequentia satis confirmant, atque merito ideo promissum illud non *Salomoni soli*, sed & *Dauidi* ipsi & cunctis eius in regno successoribus datum credi. Quod in primis ex vberiori promissi huius diuini explicatione, quam rs. LXXXIX. habet, illustrari potest. Regnum enim perpetuum, non diuturnum tantum, promitti, quod magis ambigue per vocem לעולם exprimitur, luculentius hic explicatur, si thronus *Dauidis* fore כימי שמים v. 30. כשמש v. 37. כירח & כשהק v. 38. dicitur, ex quo sequitur, *Christum* ipsum inter successores *Dauidi* promissos comprehendendi. Ad *Salomonem* vero non tantum, sed ad *Dauidem* etiam cum posteris omnibus pertinere diuinam aeternationem, se patrem ipsis esse futurum, cum adiancto promisso paternae solius correctionis sine familiae integrae reiectione, ex psalms huius v. 47. sqq. est manifestum. Quam ob rem quum inter continuos *Dauidis* successores ipse *Christus* comprehendatur, huic etiam Deus se profitetur patrem, sed

sed huic adhuc praestantiori sensu, quam reliquis, quum ipse sit rex
conseruaturus imperium *Dauidi* promissum ad tempora vsque extrema,
reliquisque reges omnes sint filii Dei, qui ipsum experiuntur patrem,
ob regem hunc maximum & perpetuum ex ipsorum familia oriundum.
Proprie itaque hic est filius Dei, cuius causa reliqui reges omnes a Deo
filiorum instar habentur, cui igitur sensu praecipuo inter omnes reges
Dauidici regni praestantissimum hoc nomen merito tribuitur. *Paulus*
notissimam hanc atque ex ipsis veteris foederis libris demonstrandam
explicationem sequitur, & quum scriberet haec, nisi admodum
fallor, v. 28. psalmi huius in mente habuit. Quum enim haud sine
caussa & occasione nominibus non vulgari vsu receptis, & de *Christo*
in primis *πρωτότοκου* nomine uti soleat, ipsum, si addit: *εταν δὲ*
πάλιν ἐταναγέννη τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, psalmi verba
אִתְּךָ אֲנִי בְּכֹר אֲתַנְחֵדָה עֲלִיוֹן לְמַלְכִי אֲרָץ, attendisse, probabile
videtur. Quorum verborum sensum in nexu suo hunc esse existimo:
Non ipse solum *Dauides* cum proximis successoribus patrem me agnos-
cet, sed, quod maius est, tandem eo eueham eum regnumque eius,
vt inter filios eius rex ex stirpe eius fiat primogenitus, omnesque re-
ges terrae, tanquam cellissimus rex, longissime superet. Quod in
Christo solo esse impletum arbitror, hunc itaque promissum *Dauidi*
filium Dei esse, qui reliquorum omnium sit primogenitus, *Paulus*
iure dicere potuit. Conferri adhuc meretur vtroque loco promissio de
coercendis filiis *Dauidis* paterna castigatione, quam Psalmi auctor ad
omnes *Dauidis* posteros refert, vbi nimirum ob defectionem a man-
datis diuinis, in primis ob derelictum uicium veri Dei, regum ex stirpe
Dauidis ortorum patris, cultum correctione eiusmodi opus esset. Di-
serte enim illa non *Sauli* tantum, sed & integrae eius familiae reie-
ctioni opponitur, atque in primis confirmandae promissioni de fami-
liae *Dauidicae* ad *Christum* vsque, perpetuum regem, inseruit. Quo
amplius confirmatur, non *Salomonem* solum, sed reges ad *Christum*
vsque omnes filiorum Dei nomine venire, neque ad omnes paternam
hanc castigationem referri debere, sed pro varia eorum conditione
ad eos tantum, quos defecturos esse praeuiderit Deus, omniumque
minime ad eum, qui regum omnium *Dauidicorum* postremus sine

successore esse debet, cuius causa tota haec familiae conseruatio promittenda fuit. Tantum itaque abest, vt impediunt haec, quo minus de *Christo* intelligi possint verba praegressa, vt potius ipsa in nexu suo considerata confirmationem huius explicationis aliquam suppeditent. Ex iis, quae diximus, etiam id facile cognoscitur, non esse, cur de sensu eminentissimo nominis filii Dei, si ad *Christum* referatur vaticinium illud ad ipsum indubie pertinens, dubitetur, quum reliquis quidem regibus patrem se offerat Deus ob expectandum hunc regem omnium maximum, eumque reuera regibus omnibus praeferrat. *Paulus* vero satis luculente, quae de *Christo* praedicat, ita connectit, vt haec dignitas, qua pollet vt filius Dei, rationem contineat reliquae etiam *Christo*, vt hominum mediatori, concessae summae praeslantiae, & in primis amplissimi eius imperii. Quod itaque aliis locis obseruamus *Paulo* consuetum, vt nimirum duo V. T. loca in vna eademque demonstratione coniungat, nostro etiam loco animaduertimus. Vtroque enim loco coniuncto id probat, *Christum*, quem omnes regem ex *Dauidis* genere oriundum maximum expectauerant, hoc in primis vaticinio inducti, ea maxime commendari praeslantiam, quod sensu illo eminentiori, qui ex loco priori appareat, sit filius Dei, atque ob hanc praeslantiam summam potestatem inter omnes reges *Dauidicos*, quam reliquorum nemo capere potuerit, accepisse. Simili modo v. 8-12. ex ps. XLV. & CII. coniunctim sumtis demonstrat, iure creatoris imperare *Christum*, atque C. II. 11-13. ex ps. XXII. 23. & iés. VIII. 17. 18. coniunctis, eosdem, qui *Christo* sint fratres, ab eodem pro filiis agnosci. Si nostro loco, *Christum* esse filium Dei, eodem modo sensu probare voluisset, quo *Iudaeorum* reliqui reges hoc nomine vocari poterant, vnus hic locus suffecisset. At quum, *Christum* multo eminentiori sensu reliquis filium esse Dei, demonstrare velit, praemittit locum illum ad *Christum* solum diuinamque eius praeslantiam pertinentem, eidemque alterum iungit, quo ipse vt rex sempiternus eodem nomine promittitur, eum luculentis praeslantiae, qua reges reliquos, quibus patrem ob ipsum hunc regem Deus se pollicetur, superet, indicis, quae in diuina regis huius gloria, qua ipsa natura sua aeternus est filius Dei, suam habet rationem.

§. X.

Vt reliqua breuius addam, in eadem epistola *Paulus* comparat *Christum* tanquam Dei ἀπέστολον *Mosi*, ἀποστόλω Dei in V. T. C. III. 1. sqq. sicut eum ἀρχιερέα a C. IV. 14. *Aaroni* & reliquis sacerdotibus confert. Illi iterum tanquam *θεραπέοντι* s. ministro eum tanquam filium Dei opponit, ita ut nihil sit luculentius, quam nomen filii Dei summo intelligi sensu, quum vix ex comparationis huius difficultate extricare se possint, qui filium improprie dictum intelligunt. Breuitati vt iterum eo melius consulere possim, *Pauli* mentem aliquanto liberiori exprimam paraphrasi, facile cum verbis ipsis conferenda:

„ Domum quasi, inquit, habuit Deus sub oeconomia veteri, &
„ domesticis eius fuerunt *Israelitae*, domum etiam habet in noua oe-
„ conomia, & domesticis eius sunt *Christiani* omnes. Vtriusque
„ conditor & dominus est Deus ipse, & utriusque praefecit oecono-
„ mum familiam domesticosue omnes gubernantem, illi nimirum
„ *Mosem*, quem ipse vt ministrum integrae domui praefectum sibi-
„ que familiarissimum laudat NUM XII. 73. huic vero *Christum*, quem
„ nobis dominum praefecit. Sed ille quidem ipse non fuit nisi *θερά-
„ πων*, aliquis ex integra domus *θεραπέων*, quo nomine ipse Deus
„ eum appellat. Hic non est ex *θεραπέων*, sed filius ipse, qui, quod
„ ipse noſtis, inter *υιοίς* refertur, atque τῆ *θεραπέων* opponitur,
„ quod bonorum paternorum ipse est haeres. Quantum igitur ipse
„ dominus praestat domesticis quibuscunque, qui ipsius sunt ministri
„ & serui, tantum etiam seruis omnibus praestat filius domini. Quan-
„ to igitur Deus domesticis suis omnibus est maior, tanto ipse *Chri-
„ stus*, vt filius Dei, *Mose* ipso est praestantior, quum domui qui-
„ dem praesit aequae atque ille, vt oeconomus, simul vero ipse sit fi-
„ lius, in dominio domus partem habens. Multo igitur maiorem
„ habet oeconomum domus Dei in N. T. quam domus Dei in V. T.
„ Idem fere est discrimen inter *Mosem* & *Christum*, quale inter *Eliese-
„ rem* & *Isaacum* fuisse, si hunc illius loco familiae praefecisset *Abra-
„ hamus*.

Non video, quomodo aliqua cum specie hic defendi possit im-
propria filii Dei notio. Quis enim id negaret, eo sensu, quo filii
fuerunt

fuerunt Dei *Dauid*, *Salomo*, *Rehabeam* alique reges, *Mosem* certe, & hunc adhuc multo magis fuisse filium Dei, quo multo vltus est familiaris Deus, quam illis, quemque, quod ipse dicit, honore dignatus est, quem mortalium nemo obtinuit? Quis negaret, quod ipsa scriptura dilerte dicit, *Christum* in munere suo spectatum haud minus seruum fuisse Dei, quam *Moses*? Quae ratione itaque *Mosi* in munere seruo ipse in munere filius, opponi posset? Certe facere vix possem, quin *Paulum* falsorum & artificiosae ad lectorum fraudem effictorum argumentorum accusarem, nisi sublimiori sensu intellexisset nomen filii Dei. Non munere itaque, sed ipsa natura sua *Christum* esse filium Dei, ideoque eum aequale cum Deo ipso habere dominium declarat indubie, atque hunc inter euidentiora loca referre non dubito. Admodum sententia *Pauli* hoc loco esse similis videtur parabolae *Christi*, in qua seruos & filium vt maiorem opponit MATTH. XXI. 33. seqq.

Eandem inuenies etiam oppositionem, si sacerdotes & *Christum* comparat *Paulus*. Ipsum, quem filium declarauit Deus, pontificem etiam constituit C. V. 5. 6. Quod enim ante probauerat *Paulus*, regem nostrum ipsum esse filium Dei, hic etiam duobus V. T. locis coniunctis probat, de ipso sacerdote. Addit, nihilo minus eum esse passum, & in humillima conditione patris se submisisse voluntati, *etsi esset filius* v. 8. substituas quaeso, *etsi esset Messias*, & nescio, quid magni, immo quid veri dicat, quam *Messiae* sine dubio ob muneris rationem esset, morte sua se ipsum Deo sacrificium pro hominibus offerre, subire itaque tristitia illa fata, quae subiit *Iesus*. Addas velim sacerdotes *ἀνθρώπων* oppositos sacerdoti *ὑπὲρ* C. VII. 28. sicuti *ἔχρητες* *ἐὸν θεῶν* huic *εἰς τὸν αἰῶνα τετελεσμένους* opponuntur, quod iam melius intelliges, si *Christum* ipsa natura sua filium Dei dici memineris, quam si hominem eum eidem olim subiectum conditioni, cui reliqui mortales, hominibus oppositum cogitas.

Addam his alia nonnulla, ex reliquis N. T. libris, quae sublimiori huic notioni nominis filii Dei *Christo* inpositi confirmandae inferuire possunt. Quae vt breuius complectar, ad sequentia redeunt:

1) Si

1) Si pater & filius sibi ita adiungantur, ut nomen alterum ad alterum se referat, ubi de *Messiae* munere sermo esse nequit, quid rectius inde colligimus, quam nomen illud aliud quid exprimere, quam eum, qui munere sit *Messias*? Si baptizare iubentur apostoli in nomen patris & filii & spiritus sancti MATTH. XXVIII. 19. quid per filium intelliges? Si eum tanquam *Messiam* considerandum esse existimas, quid quaeso est spiritus sanctus? Si ut Deus hic commemoratur, quid magis est naturale, quam nomen patris & filii non exprimere mittentem & missum *Messiam*, sed patrem non minus ac filium his nominibus aequae ut Deum nominari. *Socinianorum* enim explicatio de egregiis in apostolos reliquosque *Christianos* collatis donis ne speciem quidem habet. Dona enim inter personas miscere, atque in donorum nomen baptizari iuberi, nimis videtur absonum. Si MATTH. XI. 27. nomen *Messiae* substituas in locum filii Dei, nihil fere *Christus* dicere videtur, si, neminem patrem nosse, nisi *Messiam*, neminemque *Messiam*, nisi patrem, asseuerat, nisi arctioris patrem inter filiumque vinculi, quod maius sit matris legantis & legati, inaugurantis & inaugurati ad se inuicem ratione, notio comprehendatur. Sed his diutius non immorabor.

2) Si adiciatur nomini filii vox *μωυϋεβης*, quod sit saepius, quae *Hebraeorum* respondet יְהוֹיָדָה, id quidem facile largior, vnicum hunc filium esse vnicum dilectum vel filiorum omnium carissimum, at sine dubio vnicum filium simul exprimit, quod id saltem probat, sensu eminentiori omnibus reliquis, qui filii Dei vocantur, eum nomen hoc gerere, non itaque muneris tantum causa, in quo conueniret cum aliis muneris causa ita vocatis. Etsi enim *graeci* V. T. interpretes vocem יְהוֹיָדָה nonnunquam explicent per ἀγαπῶντος, ipsa tamen notione sua vox *hebraea* nonnisi ob vnitatem in primis dilectum exprimere potest, atque ipsi interpretes dilectissimum dicunt loco vnicui. Sic ἀγαπῶντος ὁν ἠγαπῶστος, יְהוֹדָה אֱשֶׁר אָהַב, non esse potest amatus, quem amas, sed vnicui, quem amas, GEN. XXII. 2. vnicuique *Abrahami* filium in suo genere fuisse *Isaacum*, quisque nouit. Modo igitur vocem *μωυϋεβους*, modo ἀγαπῶντος in locum *hebraeae* vocis יְהוֹיָדָה substituatur. In primis de filio si dicitur, nullo exemplo

exemplo probari potest, unitatem ex notione excludi. Quod enim de *Salomone*, unico *Davidis* filio 1 CHRON. XXVIII. 1. praeter *Isaaci* exemplum obicitur a *Socinianis*, huc non pertinet. Non enim דָּוִד , sed דָּוִד hic exstat, neque a *gracis* per *μονογενῆ* vel *ἀγαπῆτὸν* vertitur, sed per *eis*, prout loco *eis* legendum videtur, neque vnicus *Davidis* filius *Salomo* dicitur, sed vnus ex omnibus filiis electus, vt rex fieret. Nullum igitur eiusdem generis alium filium esse Deo, demonstrat, atque si de voce *ἰδιος* res dubia sit, de hac voce *μονογενῆς* est certum, si filii nomini adiungatur, non dici nisi de filio naturali. In primis si integram spectas phrasin *μονογενῆς πατρὸς τοῦ πατρὸς* IOH. I. 14. exemplum desidero, vbi pro dilectissimo patris dicatur, quum ipsa verba ad vnice a patre genitum ducant. Saltim duriores aliae explicationes praeferrī tantum huic possunt, ne id concedatur, quod alias sequeretur, quodque concedi nolunt *Sociniani*. Etsi alteram illam descriptionem v. 18. *ὁ μονογενῆς ἦν ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς*, non ita intelligam, vt in sinu alienius esse idem sit ac generatione rei esse coniunctum, de archissima tamen cum patre vnione, quam apud *Hebraeos* nonnunquam haec locutio exprimit, non de amore tenerrimo solo, est necessario cogitandum, quum ratio a *Ioanne* reddatur, cur solus hic de patre erudire homines possit, atque si de solo amore intelligitur, saltim *μονογενῆς* non dilectissimum, sed suo modo vnicum, significare potest, nisi vtrumque idem dicere debeat. Nisi denique nomen *ἰδιῶ* *μονογενοῦς* C. III. 16. sensu accipiatur eminentissimo, omnis sermonis Christi vis perit. Fac enim, dici, Deum vnicum vel dilectum *Messiam* dedisse, idque summum amoris diuini esse documentum, nescio quid velit, nisi dicat, *Messiam* enim dedisse, qui sit vnicus filius eius, atque hoc si dicat, internam *Messiae* excellentiam, non munus *Messiae*, exprimit nomen hoc.

3) Accuratio nonnullarum propositionum, in quibus nomina *Christi* & filii Dei coniuncta sunt, explicatio, nisi sensum fundere debeant nullum, nos cogit, non vnā eandemque notionem vtrique subicere nomini. Si Euangelium de *Iesu Christo*, qui sit filius Dei, legis MARC. I. 1. ROM. I. 3. 4. num persuadere tibi potes, idem hoc esse atque

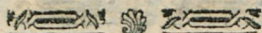

atque Euangelium de *Christo*, qui sit *Christus*? Adde 1. cor. I. 9. 2. cor. I. 19. 1. ioh. I. 3. 7. III. 23. V. 20. Si *Paulus* praedicauit, *Christum* esse filium Dei, immo id docuit, *Christum* esse *Christum*? Act. IX. 20. Alteram enim lectionem Ἰησοῦν, quam praefereunt nonnulli, non quidem praeferendam esse existimo, quod vero huius non est loci vberius probare.

4) Quum ante, aduersarios *Christi* ipsos sublimiorem nominis huius notionem agnouisse, demonstrauerim (§. V.), quid *Christus* ipse de hac *Iudaeorum* opinione iudicauerit, attentionem meretur. Si enim ipse eam approbavit, vel saltem ipsa confutandi criminationes aduersariorum ratione tacite concessit, ipsa haec aduersariorum testimonia *Christi* approbatione demonstrandi vim nanciscuntur. Nullam 1. ioh. V. 19. seqq. negationem *Christi* inuenies, se patri aequalem se facere nomine filii Dei, quod blasphemum iudicauerant aduersarii, sed id tantum respondet, patrem sibi hominum mediatori eandem plane in terra dedisse potestatem, quam ipse habeat, quod ingentia opera, quae perficiat, demonstrant, quodque adhuc maioribus monstraturus aliquando sit operibus, idque ideo, quia sit filius Dei. Non igitur verbis suis ut fidem habeant, se poscere, nisi & opera quam luculentissime sermonum suorum veritati testimonium praebent. Confirmat itaque vere, se Deo aequalem se facere. atque, quod discrete non ait, saltem re ipsa luculente concedit, eo, quo patri se aequalem faciat, sensu se esse filium Dei, atque hanc esse rationem, cur sibi, legato suo, tantam potestatem concedere potuerit potestatem. 1. ioh. X. 31. seqq. respondere quidem nonnullis videtur, se eodem modo esse filium Dei, quo reges & magistratus sint dii. Atque quum discrete id non dicat *Christus*, quod cum reliquis eius de se, filio Dei, sermonibus & nominis huius de *Christo* vltimo integro non consentit, quod luculente de sensu illo inferiori iam probatum esse existimo, in sermonem eius non est inferendum, quum satis commodum & cum reliqua scriptura melius consentientem sensum admittant verba *Christi*. Primum igitur id quidem ipsis verbis apparere, a minori ad maius concludere *Christum*. Si istis licet, non inaequum uti, multo magis me-

D

maximum

maximum Dei legatum, filium Dei profiteri potero, blasphemiae itaque accusari non mereor. Num quaeso ex eiusmodi responsione recte colligi potest, non eminentiori sensu *Christo* hoc nomen competere, quam magistratibus? Nonne potius, si, multo magis hoc nomen sibi convenire, ait, recte contrarium concluditur? At dicis forte, blasphemiam saltim ipsum eo argumento amoliri, quod inferiorem illum sensum requirere videatur, quum, etsi hoc sensu acceptum nomen sine blasphemia adhibeatur, eminentiori tamen sensu ideo non sine illa vsurpetur. Sed nihil dicit aliud, nisi honorem sibi attribuere, qualem vere habeat, non esse posse blasphemum, ideoque se multo minus, cui maiori iure competat nomen filii Dei, peccare, quam magistratus, si diivinitus sibi concessum honorem arrogant. Ex quo nihil sequitur, nisi aequè vere se posse filium Dei se praedicare, ac magistratus, non autem se non nisi eodem modo, quo hi, illud de se posse profiteri. *Deinde* iterum ad opera eos ablegat, quibus, se non nisi vera de se dicere, demonstrat, ex quibus igitur possunt colligere, se esse in patre, patremque in se. Quo, quum de nomine filii Dei esset dissensus, explicat, qua ratione filium Dei se esse profiteatur, nimirum ob arctissimam eum patre coniunctionem, ex quo mihi certe eminentior huius nominis significatus, quam quo de magistratibus dicitur, sequi videtur. Non enim magistratus eo sensu, quo se in Deo, Deumque in se esse dicant, dii existimari possunt, quod saltim artificissimam inter ipsos Deumque coniunctionem exprimit, quum non ob coniunctionem, ac ne voluntatis quidem consensionem, sed ob similitudinem in imperio dii vocentur. Quam ob rem etiam *Judaeis*, quibus, deos vocari magistratus, blasphemum videri non poterat, sermo *Christi* denuo videbatur blasphemiae similis, quod nova, interficiendi *Iesum*, tentamina pariebat. In confessione denique coram iudicio *Christus* ne verbo quidem indicat, se alio sensu, quam quem blasphemum declarabant iudices, intelligere hoc nomen, addens potius, diuinam se gloriam proxime severissimis in hostes suos poenis manifestaturum esse, quod quidem, in primis si reliqua sublimioris nominis notionis indicia simul conferimus, maiori iure pro approbatione quam improbatione eius est agnoscendum.

5) Quibus

5) Quibus omnibus adhuc addi potest ROM. VIII. 32. ἵσως τοῦ Ἰδοῦ υἱὸν οὐκ ἐπέστρωτο. Quae quum satis luculente conveniant cum verbis Dei ad *Abrahamum* GEN. XXII. 12. לֹא חִשַׁבְתָּ אֵת בְּנֶךְ כּוֹנֵן כּוֹנֵן אֵין ἐπέστρω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ, satis manifestum est, τὸν Ἰδοῦ υἱὸν hic esse eundem ac τὸν υἱὸν τὸν μονογενῆ, atque hoc saltem loco emphasi non carere, ut non quemvis filium, sed naturalem Dei filium, sicut *Abrahami* filius naturalis fuit *Isaacus*, indicet. At ipsa etiam argumenti ratio maiorem, quam *Messiae* in munere spectati, notionem sine dubio poscit. Fac enim, hanc tantum filii nomini subesse notionem, quid diceret *Paulus*, nisi proprio unicoque s. dilecto *Messiae* non pepercisse Deum? Sic vero, quatenam argumenti vis esse possit, me nescire, fateor, quum *Messiae* munus id posceret, ut nostro loco calamitates mortemque ipsam subiret. Sed mitto plura, quum ex omnibus iam satis constare existimem, praestantiorum potius *Messiae* naturam, quam officium & munus hoc nomine in N. T. exprimi.

§. XII.

His vero praemis, ad loca V. T. accedamus, ex quibus in primis notissimum illud oraculum es. II. 7. accuratori indiget consideratione, ex quo nominis huius de *Christo* frequentissimus usus praecipue originem traxit, & quod a *Paulo* ipso pro classico in hoc argumento habetur. De quo ut rectius breviusque iudicari possit, praemittam iterum breviorum psalmi totius interpretationem, ex qua deinde, quae ob finem nostrum vberiori illustratione indigent, copiosius explicabo. Rex siltitur adveniens in regia pompa ad occupandum iure suo imperium divinitus sibi concessum, at commotiones videt ingentes rebellium hostium contra imperium ipsius mala molientium facinora, loquens igitur rex introducitur hostesque terrenis gravissimis iniuriis: "Populos, terrae incolae, contra imperium meum tumultuantes admiror, gentes mala, at inania, agitantur consilia. Reges terrae, quid est, cur consilia conferant, quam vanum, quod imperantes mutua foedera neclunt, contra Iehovam rebellantes, regemque ab ipso inauguratum repudiantes. Turpia ineunt consilia: Regi

huic nouo subilicere nos nolumus, agite, vnitis viribus resistamus, vincula eius rumpamus, funesque, quos iniiciet, ruptos abiciamus. Sedet spectator vniuersi orbis terrarum Iehoua in coelo, regia sua sede, atque yana molimina eorum deridet. Subito ira commotus tonantem edit vocem, iracundis alloquitur terrentibusque rebelles verbis: Ego vero, inquit, is sum, qui hunc solemniter vnctum in Zione, sanctissimo meo monte, regem constitui. Auditis, tacetis, stupetis. Me igitur, consilia diuina vobis aperientem audiatis, meisque monitis obtemperetis. Mihi tradidit imperium meum solemnibus verbis: Filius meus es tu, filius, quem hodie genui (*). Ideo tibi poscere licet, quicquid meum est. En, quotquot sunt gentes, vt subditos tibi trado, en terram integram accipe iure domini possidendam regendamque pro arbitrio tuo. Rebelles puniendi potestate vt re, cum sceptro tene ferrea arma, quibus concutias, confringas conterasque eos operis instar fictilis, quod vno frangitur ictu. Attendantis, reges, & intelligatis, terreamini his minis, orbis terrarum imperantes. Profunda cum veneratione genua flectite Iehouae, laeta cum reuerentia extollite iubila, oscula offerite filio, ne ira commotus funditus vos perdat. Breui enim in flammam erumpet iustae indignationis ignis in pectore incensus. Felices sunt cuncti, qui reuerentur eum.

§. XIII.

Quod itaque primum hic in quaestionem venire solet, est, quisnam ille rex sit, quem loquentem *Dauid* introducat [(*Dauidis* enim esse hunc Psalmum, *Petrus* dicit Act. IV. 25. nec est, cur id negari debeat). Nonnullis enim de se ipso suoque imperio canere videtur, aliis de se ipso quidem, ita tamen vt per imperium suum regnum *Christi* splendidissimum adumbratum sistat, aliis de se solo initio carminis, ita vt subito postea sermo ad *Christum* solum conuertatur, aliis de *Christo*, regum omnium *Dauidicorum* maximo, solo. Secunda harum

(*) Quam ad verba haec omnia redeant infra illustranda, distinctius explicare ea paraphrasi hac nolui, ne inferre aliquid verbis videar, & pro certo iam supponere, quod demonstratione adhuc indiget.

harum interpretationum vix habet, quo se tueatur. Etsi enim, typum fuisse *Dauidem*, negare nolim; duplex tamen eiusmodi sensus vix admitti potest, nisi id ante indubiis sit argumentis probatum. *Dauidem* vere nonnunquam de se, vt typo, & de *Christo* per typum hunc adumbrato simul cecinisse; vel, quod idem est, celebrasse iisdem verbis praesentes vel praeteritas res, & simul etiam alias longo demum tempore post futuras, atque nisi in ipso psalmo coniuncti eiusmodi sensus luculentissima dentur indicia, in primis quum sint in hoc psalmo, quae de *Dauid*e plane dici nequeunt. Tertia causam saltem idoneam in psalmi verbis, quae haud adest, requireret, cur a v. 7. inde de alio rege sit cogitandum, quam de quo ab initio actum erat, quum de se ipso loquatur idem sine dubio, si naturalem rerum verborumque nexum specias, qui ante rex a Deo constitutus dictus erat, quemque regum populorumque plures agnoscere detrectabant v. 1. qui ideo vltima psalmi parte ad subiectionem admonentur, antequam poenis eas coerecat feueris rex constitutus v. 10. De rege vero aliquo *Dauidico* sermonem esse, diserte dicitur v. 6. Nullus enim alius rex est in *Zione*, hinc vel de *Dauid*e ipso, vel de aliquo eius successorum est cogitandum. Notae, quibus rex iste distingui potest, in psalmo ipso obuia hae sunt. 1) Plures gentes cum regibus suis ipsius imperio se opponunt, non bella tantum inferentes, sed & imperium eius detrectantes, cui subicere se debuerunt v. 1. coll. v. 3. 10. 2) Ipse caelesti quasi voce inter gentes istas rex a Deo ipso dicitur proclamatus v. 6. 3) Ipse inter gentes publicat consilium diuinum de imperio suo amplissimo, hortaturque eas, vt voluntario se subiciant v. 7. coll. v. 10. 4) Omnium gentium totiusque orbis terrarum imperium ei promittitur. Esse enim אֶרֶץ כְּנָעַן terram, quantacunque pateat, dubium esse nequit. Etsi vero nonnunquam de terrae *Israeliticae* finibus etiam adhibeatur, de gentium tamen reliquarum terris hio esse sermonem, ipsa altera & perpetua allocutio per אֲנִי , probat, atque indefinitae eiusmodi compellationes merito sensu suo naturali non de gentium nonnullis, sed de omnibus intelliguntur. Neque rebelles contra se appellare poterat *Dauid* reges vicinos, qui hostes imperii, non subditi rebelles erant, inprimis, quos subactos ab *Israelitis*

noluit Deus, quales fuere *Edomitae*, *Moabitae*, *Ammonitae*, essi deinde, non ut rebelles, qui submittere se legitimo suo imperantibus noluerunt, sed ut *Israelitarum* perpetui hostes subiectione punirentur. Ad id saltem tempus usque, quo diuina subiiciebantur poena, iure suo immunitatem ab *Israelitarum* imperio tuebantur. Psalmum vero de regibus maioris regis imperium detrectantibus loqui, satis v. 3. 10. II. probant. 105.) In postrema parte dubia quidem res esse videtur, vtrum is qui מלך, & qui מלך abstinatur, qui sine dubio ipse est rex constitutus, vnus idemque sit, an sit ille regem constituens Deus, hic rex constitutus, ut v. 2. a quo etiam pendet subiectum, ad quod vltima psalmi verba de ira in flammam eruptione sint referenda. At si mandata spectantur מלך, מלך, & מלך, referre haec vtrumque ad vnum eundemque videntur, quum ea quidem ad mores inter orientales gentes, reges solemnius excipiendi, pertineant. Postrema nimirum voce osculandi manus, seu regi quasi oscula manu offerendi consuetudo indicatur. Externi enim gestus in Deorum veneratione adhiberi soliti, inter quos etiam mos oscula figendi, seu manum prius ad os admotam porrigendi, erat, in regibus colendis etiam sunt adhibiti 108. XXXI. 27. coll. I. REGG. XIX. 18. MOS. XIII. 2. (*). Media voce sine dubio laetae exprimuntur acclamationes, vnde merito ad submissionem omnem, consuetam in primis in regibus salutandis genuum flexionem vel prostrationem, prima vox refertur, quum de cultu Dei in primis adoratione praestito adhiberi etiam soleat ps. C. 2. Qui igitur ut rex erat excipiendus, illi sine dubio genua flecti, illi laeta acclamari, illi oscula porrigi debebant. Nisi itaque modo Deum, modo *Christum* regem concipere velis, ad eundem referenda est vox *Iehouae*, ad quem filii nomen pertinet. Quod satis euidenti esse videtur argumento, de rege aliquo esse sermonem, qui ipse מלך appellari possit. Facile itaque iam etiam cognoscitur, cuiusnam sit ira

(*) Vide NEUGTAËVM P. I. anal. sacr. p. 211, BOSSIVM lib. II. de idolol. c. 3. p. 319. SCHVRTZLEISCH diss. de ritu salutandi per osculum, quae est inter dissertationes historicas & philologicas collectas XCIIII cum aliis.

illa, quae mox in flammam eruptura dicitur, regis nimirum ipsius, de *Dauid* vero inter hostes vindictam exercente vix alijs locis eiusmodi comminationem inuenies de Deo satis frequentem. Quas notas si omnes coniungis, minus eas in *Dauidem*, & multo adhuc minus in alicum *Judaeorum* regem, quadrare, facile animaduertis, atque quum certe de rege aliquo *Dauidico* sermo sit, non intelligi potest nisi maximus ille *Dauidi* promissus, de quo saepius cecinit, quemque *Judaei* omni tempore vt regum maximum expectabant, in quo omnes conueniunt notae. Eius enim solius est summum totius orbis terrarum imperium, subditique eius omnes, quotquot terra continet, homines, non exceptis maximis regibus, quos igitur merito rebelles agnoscit, si imperium ipsius detrectant. Quantae vero gentium, regum principumque contra *Christi* imperium obortae sint commotiones, ipsa testatur luculente ciuitatis *Christianae* historia, ad quas *Petrus* etiam prior *psalmi* huius commota refert ACT. IV. 24-26. Quam solemniter diuinitus ipse in terra sit rex declaratus, ex historia *Christi* ipsius constat, atque ipse per legatos suos ubique terrarum consilia diuina publicari iussit. Eius praecipue, quod ipsi concesserunt antiquiores *Judaei*, nomen filii Dei, eum etiam ipsum esse *Iehouam*, certissimis argumentis comprobari potest. Si qua igitur interpretatio certa dici meretur, haec quidem est, quae *Christum* in *psalmo* hoc loquentem audit. *Christianis* accedit terebrior *psalmi* huius de *Christo* in N. T. explicatio ACT. IV. 24-26. XIII. 33. HEBR. I. 5. V. 5. quae hic adeo est clara, vt, verba de alio dicta *Christo* tantum applicari, sine maxima improbabilitate ne cogitari quidem possit.

§. XIV.

Illud igitur est indubium, eum, qui a Deo blando & honorifico filii Dei nomine v. 7. compellatur, esse *Christum*, atque si connexionem spectas, ideo a Deo vniuersi orbis terrarum rex & dominus constitutus esse dicitur, quia sit filius Dei, quod apprime est consentiens cum doctrina *Pauli* de filio hoc Dei capite primo epistolae ad *Hebraeos* tradita. Vt, vero, clarius sententiam de verbis istis:

ילרתיך dicam, sermonis diuini solemnus esse videtur exordium, eiusdem generis, cuius alia plura solemnibus Dei sermonibus praemittuntur, legibus in primis & vaticiniis solemniter publicatis: אני יהוה, cum variis virtutis celsitudinisque diuinæ descriptionibus. Eiusmodi exordia etiam nonnunquam eius, ad quem sermo dirigitur, descriptionem continent, vt si *Jacobus* filius fausta omninaturus *Rubensem* alloquitur: בכרי אתה GEN. XLIX. 3. עברי אתה IES. XLIX. 3. עברי ישראל אתה IES. XLI. 8. הן עברי IES. XLII. 1. Ex quo quidem id iam sequitur, quum solemniora eiusmodi exordia non argumentum sermonis, sed tantum ingressum quemdam continere soleant, vel non ipsam patefaciendam voluntatem diuinam, sed præparationem quamdam, vel causas consiliorum diuinorum summumque ius, quo agat Deus, exponentem, vel attentionem alacritatemque, legibus obtemperandi, excitantem, vel rei proponendae grauitatem & indubiam veritatem docentem sistant, neque in his verbis ipsum Dei consilium, quod loquens enarraturum se promiserat, quaerendum esse, neque verba ex ipso sermonis argumento esse explicanda. Locum enim hic habent solemnioris allocutionis eius, de quo magna consilia cepit Deus. Tu, fili mi, inquit, quem gigno hodie, posce a me &c. Quam ob rem, si de naturali quodam patrem inter filiumque nexu cogitatur, obiici non potest, postulare sermonis ipsius argumentum, vt de regis introductione cogitetur, quum potius, si solemnus tantum est sermonis exordium versus ille, sine dubio non eadem dicat, quae sermo ipse, sed ab eius argumento diuersa. Pari enim iure MATTH. XVII. 5. filii Dei nomen doctoris vel prophetae significatum habere posset, quod praemittatur adhortationi diuinæ: Ἄντὸν ἀνοθετε. Immo ex nexu *Pauli* HEBR. V. 5. (Idem, qui ei dixit: Filius meus tu es, sacerdotem eum constituit) colligi posset, nomen filii Dei idem valere, ac sacerdotis nomen, triplex itaque minus *Christi* ex hoc nomine sequi. Neque obiici potest, ad illud יהוה רק. a *Christo* enarrandum aeternum patris filiique nexum pertinere non posse, quum sermo ipse pandat hoc consilium diuinum, non sermonis exordium. Neque maius robur habere potest hoc dubium, quam si ex. XX. 2. impropria explicare ratione velles id

eo quod sermonis exordium sensu consueto acceptum hic esse non possit lex diuina, vel similia exordia vaticiniis praemissa, quibus decreta sua de futuris praefecit Deus. Restant itaque verba ipsa adhuc explicanda, de quibus id *primum* quaeritur, voceturne *Christus* filius Dei eo tantum sensu, quo regum quisque nomen hoc gerere potest, seu, quod idem est, nihilne hoc nomine exprimat, nisi regium munus *Christi*, an sitne hoc etiam loco eo destinatum, vt nexum *Christi* cum patre internum, ideoque eius diuinam naturam & dignitatem doceat. Si quidem id certum est, tempore *Christi* ipso non solum excellentiorem hanc notionem subiectam fuisse huic nomini ab iis, qui de sensu eius iudicium aliquod ferre potuerunt, sed etiam *Christum* ipsum & Apostolos eo sensu aliquo eminentiori ex eodem hoc oraculo vfos esse, quod ob ante dicta satis probatum esse existimo, authentica haec explicatio nos iam cogit, praeferre in explicando psalmo ipso notionem sublimiorem, nisi euidencia argumenta contrarium possulent. Quod eo adhuc magis confirmatur, quod in N. T. ex sublimi hac natura nomine isto expressa ratio reddatur eminentissimae dignitatis & praestantiae *Messiae* etiam in munere constituto collatae, quum, si scripturae analogiam sequi velimus, etiam hic ratio praemitatur, cur summum illud in vniuersum orbem terrarum imperium ei, vt maximo legato diuino, tradi possit & debeat, hinc si ex dignitate illa, quod sit filius Dei, eius ratio redditur, non eadem dignitate, quod *Messias* vel rex sit, absolui illa possit. Neque aliunde satis adhuc probata est notio illa nominis huius de *Christo* usurpati, qua idem tantum valeat ac regis nomen, quum altera illa, qua ad sublimiorem *Christi* naturam pertinet, argumentis sat grauibz consistat, atque, vbi nihil obstat, certior sine dubio notio est incertiori praeferenda. Non enim id sufficit, reges nonnunquam filios Dei vocari, quum sine dubio praeter reges multi adhuc alii filiorum Dei nomine veniant. Quam ob rem si vsus eiusmodi vocum sufficeret, arbitrari etiam posses, *Israëlitam* verum, populi sancti Dei ciuem, & foederis diuini socium hoc nomine eum vocari, quod & *Israëlitae* in V. T. sicut *Christiani* in N. T. hoc nomine appellantur. Quemadmodum igitur alio sensu de regibus, alio de *Israëlitis* adhibetur, ita ex vsu isto de regi-

E

bus

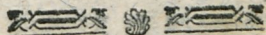
bus etiam secure haud colligi potest, de *Christo* nomen hoc non alio & eminentiori sensu adhiberi, quam de regibus. Cum nexu partium psalmi ipsius etiam altera illa explicatio magis conuenit. *Christus* enim loquitur, ut rex iam constitutus, qui rebelles subditos ad obedientiam hortatur, quod caelesti Dei voce solemniter erat declaratum v. 6. atque ob hostes rebelles diuinum consilium exponit promissumque sibi filio datum de summo aliquando ipsi imperio dando, quo itaque nondum rex declaratus seu vere constitutus, sed declarandus aliquando silitur, ipsa solemnitas constitutio vero post promissum hoc datum facta eiusque solemnitas edita declaratio v. 6. commemorata ab hoc sermone diuino distinguitur. Quam ob rem minus hic locum habet allocutio: Tu iam es rex, quem hodie regem esse iussi, quam ille sermonis ingressus: Eo quod filius es meus, quem gigno, summum tibi etiam aliquando, ut maximo meo legato, in orbem terrarum tradam imperium. Simulatque enim *Christus* rex est constitutus, ei omnium rerum dominium iam est traditum. Non igitur postulare demum poterat regnum tradendum, quod traditum iam acceperat. Neque, solemnem regis alicuius declarationem commode verbis his fieri potuisse, in qua diserte potius regis nomen exprimi solet, & improprium eiusmodi nomen minus locum habet, similibus potest exemplis probari. Aliud enim est, patrem se regi alicui offerre promisso aliquo, vel reges officii admonere eo, quod Dei vices in terra gerant, aliud regem aliquem solemniter declarare his verbis: *Tu es filius Dei*. Repetitur denique v. 12. filii nomen absque adiecta voce Dei, quod ita absolute positum in se iam eminentem *Christo*que maxime proprium sensum expectare iubet, neque absolute ita usurpatum pro regis cuiuscunque nomine inuenitur, quum de *Christo* utroque modo in ipsis sermonibus *Christi* adhibeatur, qui in locis V. T. illustrandis eodem iure adhiberi possunt, quo sermonibus *Christi* ex locis V. T. nonnunquam lux accenditur, prout res illustranda clarius in his vel illis proposita deprehenditur.

§. XI.

Supereft, ut adhuc de verbis *היום ילדתך* sententiam meam dicam & confirmem. Atque id quidem nemo inficiabitur, ita ad priora

vero ea filii ad patrem ratio, qua diuinam eandem, quam pater ha-
 bet, possidet naturam, nomine filii significatur, ex eadem hac ratio-
 ne interpretanda etiam venit vox generationis. Quod nobis hic suffi-
 cit, atque nisi interna eiusmodi filii ad patrem ratio in se aliquid ha-
 beat repugnantis, quod probatum ab aduersariis ingentis huius myste-
 rii nondum esse arbitror, atque si aliunde etiam ipsa potest demon-
 strari, saltem id constat, non impedire hanc vocem, quo minus sen-
 su intelligatur sublimiori nomen filii Dei. Reliqua dogmaticae sunt
 investigationis ad alteram disputationis nostrae partem ableganda. Id
 adhuc addo, admitti non posse explanationem generationis de declara-
 tione vel demonstratione filii Dei. Idem enim utraque propositione
 exprimitur: *Tu es filius meus, & tu es, quem genui.* Quum vero
 illa non indicet, *Christum* ut filium solemniter esse demonstratum
 (§. XIV.), neque haec docet, pro genito vel filio solemniter eum esse
 declaratum. Silentio vero praetermitti nequit vox בְּרִית , notissima
 alias, hic vero aliquantum dubia. Qui ex voce hac colligunt, cogi-
 tandum ob eam esse de generatione certo aliquo tempore facta, infi-
 gnem certe suae sententiae conciliant speciem, at rem ea effici, quam
 probare contendunt, nihilominus non arbitror. Id quidem suppono,
 quod ante monui, non declarationem pro rege seu regiam consecra-
 tionem ipsam a patre his verbis fieri, sed promissionem dari imperii
 summi concedendi. Quod si est, de tempore aliquo certo fixoque
 quasi die cogitandi nulla apparet ratio. Sed ea etiam ab omnibus
 conceditur vocis huius significatio, qua generatim de praesenti tem-
 pore sine dici singularis alienius mentione aequae ac *nunc* dicitur *DEUT.*
I. 39. XXXI. 27. IUD. XXI. 6. I SAM. XII. 17. XXVII. 10. atque *Hebraeis*
 etiam praeteriti temporis verba saepissime loco praesentis esse, quod
 forma singulari non exprimunt, neminem fugit. Hic vero praesen-
 tis temporis notio praeterenda videtur tam ob vocem בְּרִית , quam
 quod prius essatum (*Tu es filius meus*) de praesenti est intelligendum,
 cui alterum hoc (cuius ego sum genitor, seu quem adhuc gigno) res-
 pondeat. Ita vero perpetua quaedam patris ad filium ratio exprimi-
 tur, quae tanquam praesens soleam hinc sermone diuino describi-
 tur. Nihil igitur inconfecti in voce בְּרִית locum habet, etsi neque id

a poetico filo alienum credi possit, si, quae aeterna & perpetua sunt, hodierna dicantur, quamquam in communi vita vox hodie aeternitatis notionem non habeat. Poëtis praeterea nihil est solemnius, quam moribus humanis describere ipsas res diuinas. Fac itaque, poetam solemnem quasi paciscendi sibi inuicem se obstringendi inter homines morem in mente habuisse, diem igitur in hoc foedere solemnem, quid est, cur poetae libertatem hanc fingendi negari velis? Si regium solum, in quo sedeat Deus, sceptrum, quod teneat, comitatum feruorum iugentem regum terrenorum more, currus, quo vehatur Deus, si solemnia in caelo festa, & lauta conuiuia fingere licet, cur non liceret diem solemnem fingere, quo foedus solemniori modo faciat, iureque iurando quasi summi imperii promissionem ipsi hominum mediatori aliquando dandi confirmet? Quod hic, ubi de solemnioribus Dei promissis sermo est, quae alias foederum inter homines solemniorum more describuntur, eo magis locum habere potest. Quum vero similes de Deo, locutiones non liceat instar philosophicorum terminorum explicare, & ad alienum sensum ob eas vertere reliqua verba, nescio, cur haec vox tantum habere debeat momentum. Quod in solis consiliis diuinis existit, quodque ideo eiusdem est aeternitatis, cuius ipse Deus, & quidquid ad Deum referri potest, sine incommodo a poetis solemnem quodam die factum dici potest. Neque enim foedus ipsum neque sermo ille Deo tributus aliter, nisi in diuinis consiliis existit.

§. XVI.

Superefficit difficultas quaedam e medio tollenda ex Act. XIII. 33. Hic enim Paulus ipse de Christi resurrectione dicta Psalmi explicare multis videtur, qui itaque generationem filii per resurrectionem esse factam existimant, quod ex iis locutionibus illustrant, quibus reditus ex morte ut noua aliqua generatio describi solet. De quibus quidem breuitatis studio in praesenti nihil dicam, sed id tantum obseruabo, quod ad hunc locum proxime spectat. 1) Si id sit certum, in psalmo ipso nullum non solum adesse resurrectionis vestigium, sed per ea etiam, quae ante diximus, in primis quod non introducat Deus loquens Christum in regiam suam dignitatem, de illa vix cogitari posse,

se, atque caute esse versandum; ne dicta V. T. in alienum sensum cogantur ob quamlibet allegationis cuiusdam in N. T. speciem, demonstrationem hanc ex sola hac allegatione repetitam haud ingenti robore pollere, facile apparet. Quantum damnum interpretationi V. T. apud nonnullos interpretes intulerit neglecta solertia, allegationum varias classes rite discernendi, experientia satis docet. Rectius igitur potius *Paulinam* allegationem esse intelligendam existimo, antequam *Pauli* cum *Dauid* conciliatio per psalmi in sensum aliquem huius allegationi consentientem interpretationem tentetur. *V*ltus vocis רָחַם de resuscitatione ex V. T. nullo confirmari potest exemplo, quod vero non virgo, etsi idem valere arbitrer, quod difficultas in voce חַיִּים , si de aeternitate explicetur. Ex nomine certe filii originem habet seu cum illo conuenit penitus, ut si generare sit resuscitare, filius Dei ex morte deductum significet. Tum vero vel unicam claram notam, mortem vel reditum ex morte in mente poetæ fuisse, desiderarem, absque qua eiusmodi interpretatio nimis temeraria mihi videretur. 2) Ipsa verba *Pauli* primo statim obtutu impediunt, quo minus de resuscitatione ex morte cogitemus; si hunc ps. II. locum allegatum legimus. Si enim v. 34. pergit: $\text{ἐπι δε ἀνέστην αὐτὸν ἐκ νεκρῶν} - \text{ὡς ὅτι τὸς ἐξηκεν}$, quid sequitur aliud, nisi probari hoc non debuisse per oraculum ante allegatum, sed duplicis fuisse generis, quae *Paulus* illustrare voluit, quorum alterum per prius, alterum per posterius oraculum debuit confirmari. Atque reuera prius allegat *Paulus* τὴν ἐπαγγελίαν πρὸς τοὺς πατέρας γενόμενῃ, & tum probat, praedictum etiam de *Christo* esse ex morte reditum. Illam igitur solemnem promissionem Dei continet oraculum prius, ubi iterum recordanda sunt, quae de consuetudine *Pauli*, ex duobus locis confirmatis eum 2 SAM. VII. 14. HEBR. I. 5. & cum ps. CX. 4. HEBR. V. 5. 6. Quid vero est, quod de *Messia* expectabant, nisi regnum illud splendidissimum, quod regni Dei nomine ubique notum erat, hoc sermone diuino solemniter promissum? Sed dicis, saltem hinc patere, non esse generare nisi regem constituere; atque ob regium munus solum *Christum* vocari filium Dei, si ex hoc loco sequi debeat, regnum *Christi*

Christi esse illo promissum. Atque id quidem negari nequit, praecipuum immo unicum totius divini ad *Christum* sermonis, cuius haec verba sunt initium, argumentum esse illud promissum de *Christo* rege uniuersis orbis terrarum constituendo. Non ignota praeterea est *Hebraeorum* consuetudo, si integros allegare uolunt sermones, denominandi eos per prima sermonum uerba, quod de libris, carminibus, sermonibusque aliis ualet, in primis si notissimi fuerint sermones, ut in omnium quasi ore uerarentur, quale hoc inter illustissima de *Christo* uaticinia tempore *Pauli* relatum oraculum erat. Fere itaque dicit *Paulus*: Memineritis modo illustris illius sermonis diuini, cuius est initium: Filius meus es tu, qui continet ingens illud patribus sapientiae datum promissum. At de *Christi* resurrectione consulti re. XVI. Quum temporis causa breuitati sit studendum, ne nimis dissertatio nostra excreseat, sententiae propositae confirmandae maiorem in praesenti operam dare non possum.

§. XVII.

Addere adhuc uolui argumenta grauiora uisa quaedam nostrae sententiae opposita, in primis ex C. I. & III. epistolae ad *Hebraeos*, ex I. COR. XV. 28. & ROM. I. 4. & ex notitia inter *Iudaeos* deficiente tempore *Christi* diuinae ipsius gloriae, cum minoribus aliis (*). Sed

(*) Vide b. HEILMANNI, quem a uicissimum adhuc post fata uenero, & quocum uiuo ea de sententia ipso disputare gratissimum mihi accidisset, ob uiri singularem eruditionem, perspicaciam, humanitatem & ueritatis amabile studium, quum amicum dissentium ferre eum potuisset crebriori edoctus experientia nouerim, *prog. r. de ratione, qua Iesus sua ex mortuis ανασσει Messias demonstratus* anno 1763. publicato. Mihi quidem eum uero hoc beato, est ubique in scriptura sacra nomen hoc de *Christo* usurpatum muneris esse nomen putet, de ueritate exegetica & de usu nominis huius in theologia contouersia fuisse, quum summam *Christi* gloriam, uereque ab humana diuersam naturam diuinam, una eum discrimine uero diuinae huius personae a patre non regauerit, quae satis aliunde probari potest. Est igitur difficilium, postea hac explicatione, interna patris ad filium ratio, quam aeterna generatione exprimit Theologi, quae ab hoc nomine solo fere pender, probetur, necessario tamen, si illa conceduntur, etiam eiusmodi interna ratio patris ad filium, huiusque ad illum est concedenda, quam ob rem nihil in diuinam gloriam *Christi* iniurii hac explicatione docetur.

quum otio, quod nobis lectionum intercapedo fecit, vsus fini ad argumentum hoc tractandum, quod fini est propinquum, prela diutius non morabor, inprimis, quum ob alteram disputationem, quae de vsu dogmatico aget, maxime haec fuerint praemittenda, quum in institutionibus Theologicis argumentum hoc non ea, qua indiget, copia semper possit tractari, ideoque demonstrationes Theologicae ex hoc nomine deductae non in pleno robore suo perspiciantur. Quam ob rem multo minus de sententiae illius argumentis dicam, qua saepius quidem, at non ubique nomen muneris, interdum naturae nomen esse creditur, quippe qua vsus dogmaticus nominis huius non plane tollitur, sed id tantum magis necessarium reddatur, vt solertius loca illa distinguantur, quibus natura sua diuina filius esse *Dei Christus* dicatur (*). *Sociniana* vero nominis huius expositio vsu demum dogmatico fit noxia, quum vere cum ipsa nominis significatione etiam rem ea significatam tollant, aliisque modis ad confirmandos errores suos reuera abutantur (*). Finem itaque disserendi in praesenti faciam, proxime, quae supersunt de nomine hoc saltem ob illius, cuius nomen sanctissimum est, de nobismet omnibus merita aeterna venerando alia dissertatione additurus.

(*) Vide de his argumentis partim iam ante memoratis inprimis ex *Arminianis apologiam Remonstrantium* c. III. fol. 48. fqq. PHIL. A LIMBORCH *Theol. Christi.* lib. II. c. 17. & SIM. EPISCOPI *Institut. Theol.* lib. IV. c. 33. & eisdem aliosque passim in commentariis.

(**) Vide *Catechesin Racouiensem* sect. IV. c. I. p. 112. seqq. F. SOCINI *explicitae primae partis primi capitis Ioannis* p. 86. 10. CRELLII *comment. in epist. ad Hebr.* fol. 77. seqq. ION. SCHLICHTING *comm. in Euang. Iob.* p. 145. SAM. PRZIECOWII *Hyperaspisten* c. I. 2. CHR. OSTORODI *Vnterweisung der christlichen Religion* c. 7. p. 49. fqq. VAL. SMALCII *de Christo vero & naturali Dei filio* c. Smiglecium *Rac.* 1616. & *respons. c. Smigleccii noua monstrata noui Arianismi* c. 16-20.

PRAENOBILISSIMO ET DOCTISSIMO
RESPONDENTI

S. D. F.

PRAESES.

Laudi TIBI est insigni, quod ipse disputationem hanc publice defendendam desiderasti, ut dexteritatis partae edere specimina, & defensione ipsa acuire vires posses. Eiusmodi enim laudis studium ipsum cuius, qui literis nomen profiteretur, laudi non potest non cedere. Neque dubito, quin eo sis omnibus viribus contenturus, ut testibus & iudicibus industriae TVAE magis TE atque studia TVA approbes & commendes. Quod ex animo TIBI eo magis gratulor, quia & in me aliqua TVAE laudis pars redundabit ob laborum societatem. Rem graviozem defendis atque religioni nostrae sanctissimam, si de honore summi nostri apud Deum patroni disputas, auctoris sempiternae nostrae salutis, cui & in primis studia illa sanctiora, quibus ingenti cum voluptate fruimur, accepta referimus, quem ideo honorare nostris laboribus certe iucundissimum erit. Age igitur, nobili illo Iesu nostri amore animatus, strenue & alacriter rem TVAM age, non in defensione tantum publica dissertationis huius, sed & in reliqua studiorum TVORVM continuatione, in primis quum coetui aliquando illi, qui ipsum regem colit, & ab ipso rege colitur, omnia TVA studia consecrari debeant. Quod merito non virtutis solum Christianae exercitium reliquum, sed & in studiis sanctioribus excolendis alacritatem acuire debes. Stimuli enim illi, quos amor Iesu & religionis ipsius animo subdit, & acutissimi sunt & nobilissimi, vereque enim denique studia sua sancta & Deo consecrata vocare posse existimo,

qui

qui iis regitur, & laudis omnis summum esse fastidium, ob CHRISTI amorem & intimam venerationem laudari, veramque laudem a Christo ipso demum expectare posse. Si enim ab hominibus laudari eo verior laus est, quo ipsi sunt laudatior, certe nulla esse potest laus maior, quam a Christo omnes laudes humanas longissime superante amari & laudari. Eo igitur, AMICIS-
SIME DRECHSLERE, communi contendamus studio, ut Christo laboribus nostris omnibus honorando inferuiamus, eique stultitia nostra ipsi eo approbemus & commendemus. Quod Te mecum optare, certissime sum persuasus. Faxit Deus, ut prospere & TIBI cuncta succedant futuro tempore, quae suscipies, & ut rei publicae & sacrae egregios aliquando feras fructus. Me amare pergas, de meo amore sincero perpetuoque ne dubites, quem re ipse Tibi praestare, quam amplius verbis promittere malo. Vale. Dabam in academia Georgia Augusta XIII. Cal. Nov. MDCCLXVIII.

78 L 1708

ULB Halle
002 390 507

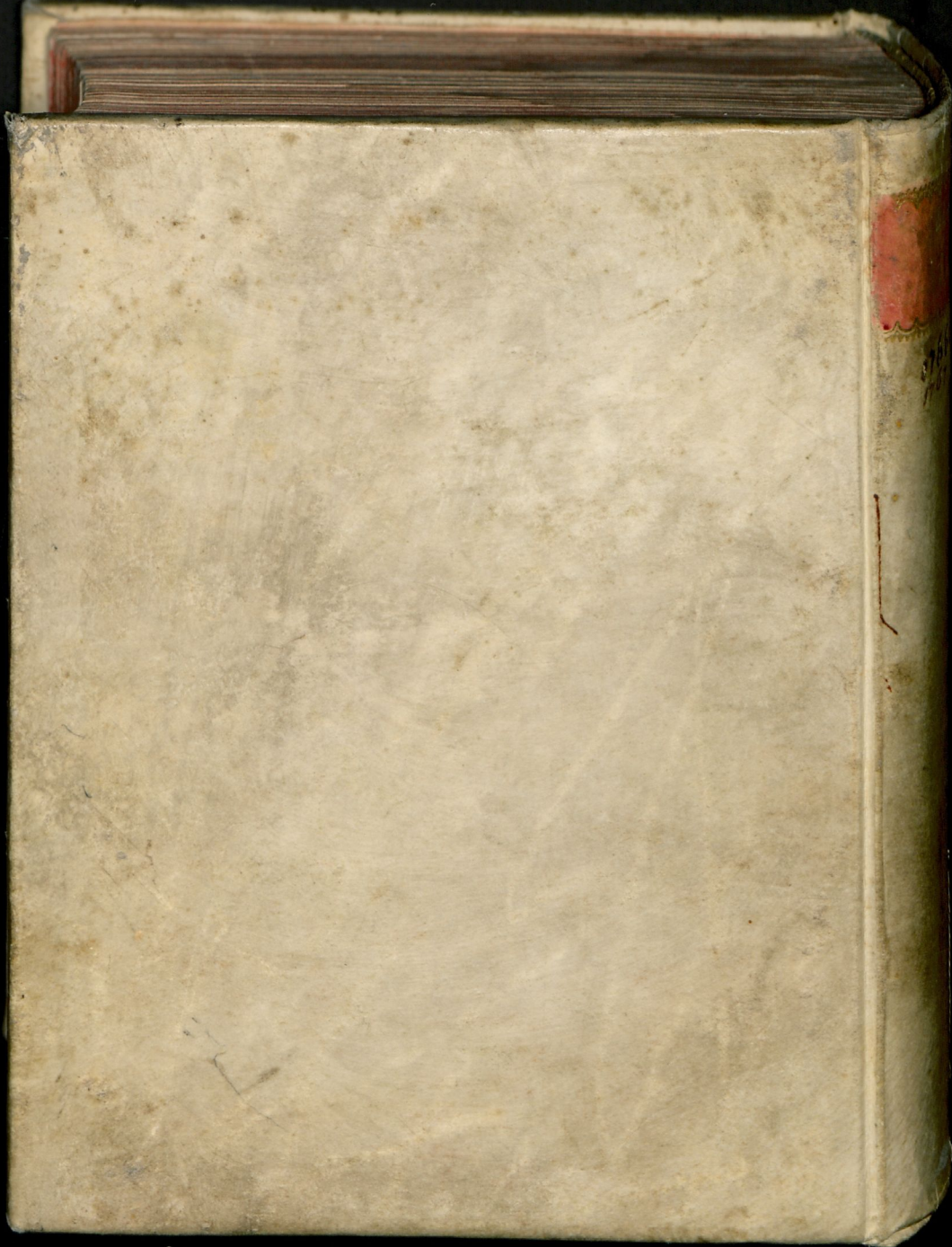
3

Sb.

Fi. 100.

DISSERTATIO THEOLOGICA
PRIOR
DE
VSV DOGMATICO
NOMINIS FILII DEI,

QVAM
SVB PRAESIDIO
D. GOTTH. TRAVG. ZACHARIAE
S. S. THEOL. PROFESS. P. O.
IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA

D. XXII. OCT. MDCCLXVIII.

PVBlice TVEBITVR

RESPONDENS
IOANNES CHRISTIANVS DRECHSLER
S. S. THEOL. CVLTOR, SVERINENSIS.

GOTTINGAE
EX OFFICINA SCHVLZIANA, CVR. F. A. ROSENBERGSCHE.

